

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
TEISĖS FAKULTETO
DARBO TEISĖS IR SOCIALINĖS SAUGOS KATEDRA

ROBERTAS BITINAS
TEISĖS IR VALDYMO STUDIJŲ PROGRAMA

NOTARINIŲ VEIKSMŲ ATLIKIMO UŽSIENIEČIAMS YPATUMAI

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė –
Lekt. Svajonė Šaltauskienė

Vilnius, 2006

TURINYS

ĮVADAS	3
1. TARPTAUTINĖS KONVENCIJOS IR KITOS SUTARTYS	6
1.1. Hagos Konvencijos nuostatos.....	6
1.2. Dokumentų legalizavimas	9
1.3. Kitų tarptautinių dvišalių sutarčių dėl teisinės pagalbos reikšmė notariatui Lietuvoje.....	12
1.4. Konsulinių pareigūnų notariniai veiksmai.....	14
1.5. Europos Bendrijos steigimo sutarties reikšmė notariatui Lietuvoje.....	16
2. KOLIZINIŲ NORMŲ YPATUMAI PAGAL LR CK.....	19
2.1. Bendrųjų nuostatų apžvalga.....	19
2.2. Kai kurių notarinių veiksmų atlikimo ypatumai atsižvelgiant į tarptautinį elementą.....	23
2.2.1. Santuoka	23
2.2.2. Paveldėjimas.....	25
2.2.3. Nekilnojamojo turto įgijimo ypatumai	27
3. NEKILNOJAMOJO TURTO ĮSIGIJIMO PROBLEMATIKA UŽSIENIEČIŲ ATŽVILGIU IKI STOJIMO Į EUROPOS SAJUNGĄ SUTARTYJE NUSTATYTO 7 METŲ PEREINAMOJO LAIKOTARPIO PABAIGOS	29
3.1. Lietuvoje.....	29
3.2. Lenkijoje.....	31
4. NOTARIATO PERSPEKTYVOS EUROPOS SAJUNGOS ERDVĖJE	36
4.1. Bazelio Konvencijos ratifikavimo reikšmė paveldėjimo teisiniams santykiams	36
4.2. Kokio notariato reikia Europos Sąjungai ir jos piliečiams šiandien?.....	38
IŠVADOS IR PASIŪLYMAI	39
LITERATŪROS SĄRAŠAS.....	41
SANTRAUKA	46
SUMMARY	47

ĮVADAS

Problema ir temos aktualumas. Šiame darbe išskiriamos šios su notarinių veiksų atlikimo užsieniečiams susijusios problemos: 1. Vieningos dokumentų pripažinimo sistemos nebuvimas tarp Europos Sąjungos valstybių narių. 2. Notarui užsieniečio pateikto asmens dokumento autentiškumo patikrinimas.

Notarinių veiksų atlikimo užsieniečiams tema, sprendžiant iš surinktos medžiagos detalai iki šiol nebuvo nagrinėta. Dėl globalizacijos įtakos tarptautinės teisės reikšmė Lietuvoje vis auga. Tarptautinė privatinė teisė pagelbsti sprendžiant skirtingų valstybių piliečių tarpusavio teises problemas. Lietuvos Respublikai atstačius nepriklausomybę, o kiek vėliau prisijungus prie Europos Sąjungos ypač aktualiu tapo ryšio su užsienio valstybėmis klausimas. Šiuo metu žymiai daugiau užsienio piliečių užmezga įvairius ryšius su Lietuva. Tokiu būdu Lietuvos teisėje iškyla tokių klausimų, kurie iki šiol nebuvo aktualūs, pvz. žemės ūkio paskirties žemės pardavimo problema užsieniečiui, santuokos su užsienio piliečiais ir panašiai. Natūralu, kad suintensyvėjus tarptautiniams ryšiams atsiranda ir teisinių ginčų, kuriuos reikia atitinkamai spręsti.

Darbo objektas. Šiame darbe nagrinėjant notarinių veiksų atlikimo užsieniečiams ypatumus apsiribojant užsieniečiais vien kaip fiziniais asmenimis. Darbe nenagrinėjama užsieniečio sąvoka, kiek tai turi ryšio su juridiniais asmenimis ar kitomis užsienio organizacijomis.

Darbo tikslas ir uždaviniai. Šio mokslinio darbo tikslas yra remiantis sisteminiu, dokumentų analizės ir lyginamuoju metodais ištirti ir įvertinti notarinių veiksų atlikimo užsieniečiams ypatumus. Šiems tikslams pasiekti keliami tokie uždaviniai:

- 1) Apžvelgti Hagos Konvenciją „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“¹ bei Bazelio Konvenciją „Dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo“²;
- 2) Aptarti kolizinių normų ypatumus pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą³;
- 3) Išanalizuoti kai kuriuos nekilnojamojo turto įsigijimo problematikos klausimus Lietuvoje ir Lenkijoje užsieniečių atžvilgiu iki stojimo į Europos Sąjungą sutartyje⁴ nustatyto 7 metų pereinamojo laikotarpio pabaigos;

---

¹ Konvencija „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“, 1961 m. spalio 5 d. // Valstybės Žinios. 1997, Nr.: 68-1699.

² Konvencija „Dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo“, 1972 m. gegužės 16 d. // Valstybės žinios. 2004, Nr. 77-2667.

³ Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.

⁴ Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 1-1.

žemės pirkimo klausimais užsieniečių atžvilgiu išsamių straipsnių yra parašęs dr. Zygmund Truszkiewicz¹⁰, Romuald Sztyk¹¹. Autorių kolektyvo išleistoje knygoje¹² išsamiai aptariamas užsieniečių nekilnojamo turto įsigijimo klausimas iki stojimo į Europos Sąjungą sutartyje numatyto 7 metų pereinamojo laikotarpio pabaigos.

Darbo struktūra. Darbą sudaro titulinis lapas, turinys, įvadas, dėstomoji dalis, pabaiga (išvados, pasiūlymai, rekomendacijos), literatūros sąrašas, santrauka lietuvių ir anglų kalbomis. Dėstomoji dalis skiriama į keturis skyrius. Pirmajame skyriuje analizuojama tarptautinių konvencijų ir kitų sutarčių reikšmė notarinių veiksmų atlikimo užsieniečiams klausimu. Antrajame skyriuje apžvelgiami kolizinių normų ypatumai pagal Lietuvos Respublikos Civilinį kodeksą. Trečiame skyriuje analizuojama nekilnojamojo turto įsigijimo problematika užsieniečių atžvilgiu iki stojimo į Europos Sąjungos Sutartyje nustatyto 7 metų pereinamojo laikotarpio pabaigos. Ketvirtame skyriuje įvertinamos notariato perspektyvos Europos Sąjungos erdvėje. Darbe taip pat pateikti siūlymai bei rekomendacijos, kaip būtų galima gerinti esamą padėtį.

Pagrindinių sąvokų tikslinimas.

Notariniai veiksmai. Notarų atliekami notariniai veiksmai išvardijami Lietuvos Respublikos notariato įstatymo¹³ 27 straipsnyje.

Užsieniečiai. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“¹⁴ užsieniečius apibrėžia kaip asmenis, kurie nėra Lietuvos Respublikos piliečiai, neatsižvelgiant į tai, ar jie turi kurios nors užsienio valstybės pilietybę, ar neturi jokios.

---

¹⁰ Truszkiewicz Z. Przeniesienie własności nieruchomości rolnej w świetle ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego // Rejent. 2003, Nr. 9, Nr. 10.

¹¹ Sztyk R. Aktualne zasady nabywania nieruchomości położonych w Polsce przez cudzoziemców // Rejent. 2004, Nr. 3-4 (155-156).

¹² Herma C., Jaworski R., Kopytko K. et alii. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców – aspekty prawne i negocjacyjne. – Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2002.

¹³ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas Nr. I-2882 // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.

¹⁴ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Nr. IX-2206 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539.

1. TARPTAUTINĖS KONVENCIJOS IR KITOS SUTARTYS

Siekiant užtikrinti vartotojų judėjimo laisvę ir vartotojų apsaugos tikslų įgyvendinimą yra reikšmingos tarptautinės privatinės teisės normos. Tarptautinė privatinė teisė nustato taisykles, kurios padeda derinti skirtingas teisinės sistemas. Pažymėtina, kad šiuo laikotarpiu plintant prekybai ir vis labiau asmenims keliaujant tiek pasaulyje apskritai, tiek ir Europos Sąjungoje, ypač padidėja rizika, kad Europos piliečiai gali būti įtraukti į ginčus, kurie neapsiriboja valstybe, kur jie turi nuolatinę gyvenamąją vietą. Be abejonės, tarptautinė privatinė teisė palengvina tarptautinį bylinėjimąsi, tuo užtikrinamas vartotojo teisės į teisingumą įgyvendinimas.¹⁵

1.1. Hagos Konvencijos nuostatos

Tarptautinės privatinės teisės klausimus dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo reglamentuoja 1961 m. spalio 5 d. Hagos Konvencija, kuri dar vadinama „Apostilės konvencija“¹⁶ (toliau – Hagos Konvencija). Pagal Creifelds Rechtswörterbuch terminas „Apostille“ yra „supaprastinta dokumento, kurį siekiama panaudoti užsienyje, legalizavimo forma, kur parašo tikrumą tvirtina vietos valdžios organai konsulatui nedalyvaujant. Ar atskirais atvejais pakanka vien pažymos (*Apostille*), paaiškėja iš tarpvalstybinio susitarimo“ (aut. vert.).¹⁷ Pats žodis „Apostille“ kildinamas iš prancūzų kalbos. Pirminė žodžio šio reikšmė yra: „1) priedas (prie laiško, pareiškimo); 2) pastaba, atžyma (paraštėje).“¹⁸ Oficialiuose vertimuose vartojamas lietuviškas žodis „pažyma“ kartu su originaliu prancūzų kalbos žodžiu „Apostille“.

Hagos Konvencijos tikslas yra palengvinti oficialių dokumentų cirkuliaciją, kurie yra išduodami vienos iš susitariančiųjų valstybių teritorijoje ir pateikiami kitos susitariančiosios valstybės teritorijoje. Hagos Konvencija taikoma tik tarp susitariančiųjų valstybių, kurių išsamus ir nuolat atnaujinamas sąrašas pateikiamas Hagos konferencijos¹⁹ arba Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos internetinėse svetainėse²⁰. Tokiu būdu sudėtingi ir dažnai brangūs pilno legalizavimo proceso formalumai yra pakeičiami paprasčiausiu pažymos (*Apostille*) išdavimu. Hagos Konvencija pasirodė esanti labai naudinga taip pat valstybėms, kuriose nereikalaujama užsienio oficialiųjų dokumentų legalizavimo arba kurių nacionalinėje teisėje nėra legalizavimo

¹⁵ Bublienė D. Tarptautinės privatinės teisės normos ir nesąžiningų sąlygų direktyva // Teisė. 2006, Nr. 59. P. 28

¹⁶ Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/outline12e.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

¹⁷ Creifelds Rechtswörterbuch. – München: C. H. Beck, 1992. P. 66.

¹⁸ Prancūzų – lietuvių kalbų žodynas / Sudarė: Juškienė A., Katilienė M., Kaziūnienė K. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992. P. 52.

¹⁹ Hague Conference on Private International Law: http://www.hcch.net/index_en.php?act=conventions.status&cid=41; prisijungimo laikas: 2006-12-18.

²⁰ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija: <http://www.urm.lt/index.php?-1635073994>; prisijungimo laikas: 2006-12-18.

sąvokos. Tokių valstybių piliečiai naudojami Hagos Konvencijos teikiamais patogumais jei ketina pateikti kitos susitariančiosios valstybės teritorijoje (kuri savo ruožtu reikalauja atitinkamo dokumento autentiškumo patvirtinimo) savo šalies oficialų dokumentą (čia ir toliau aut. vert.).²¹

Hagos Konvencija taikoma vien tik oficialiems dokumentams. Šios Konvencijos 1 straipsnio 1 dalis pateikia tokių dokumentų sąrašą:

„a) valstybės jurisdikcijai priklausančių valstybinių institucijų arba pareigūnų išduodami dokumentai, įskaitant ir tuos, kuriuos išduoda prokuroras, teismo pareigūnas arba teismo vykdytojas („*huissier de justice*”);

b) administraciniai dokumentai;

c) notariniai aktai;

d) fizinių asmenų pasirašytų dokumentų oficialūs patvirtinimai: dokumentų registracijos arba jų buvimo tam tikrą dieną patvirtinimai; parašų oficialūs ir notariniai paliudijimai.”²²

Pagrindiniai oficialiųjų dokumentų pavyzdžiai, kuriems išduodamos pažymos (*Apostille*), paprastai yra: 1. Civilinės būklės aktų (gimimo, santuokos, mirties ir kt.) liudijimai. 2. Įmonių dokumentai (įmonės steigimo aktas arba steigimo sutartis, įmonės registravimo pažymėjimas, įmonės įstatai). 3. Mokymosi, studijų dokumentai. 4. Įmonių, įstaigų, organizacijų išduotos pažymos, liudijimai ir sertifikatai. Gali būti legalizuojami ir kiti dokumentai, jei jų turinys neprieštarauja įstatymams ir tarptautinėms sutartims.²³ Pažymos (*Apostille*) taipogi gali būti išduodamos oficialaus dokumento patvirtintai kopijai.²⁴ Tačiau pagal Konvencijos 1 straipsnio 2 dalį ši Konvencija nėra taikoma nei dokumentams, išduotiems diplomatinėms ar konsulinėms pareigūnų, nei administraciniams dokumentams tiesiogiai susijusiems su prekybos arba muitinės operacijomis (pvz. importo ar eksporto licencijų kilmės sertifikatai).²⁵

Pažymą (*Apostille*) gali išduoti tik kompetentinga valstybinė institucija, paskirta valstybės, kurioje buvo sudarytas oficialus dokumentas.²⁶ Lietuvos Respublikoje Vyriausybės nustatyta tvarka pažyma (*Apostille*) dokumentai tvirtinami Konsuliniame departamente.²⁷ Kompetentinga valstybinė institucija prideda pažymą (*Apostille*) pačiame dokumente arba prie jo pridedamame lape. Pažyma

²¹ Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/outline12e.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

²² Konvencija „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“, 1961 m. spalio 5 d. // Valstybės Žinios. 1997, Nr.: 68-1699.

²³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija: <http://www.urm.lt/index.php?100042922>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

²⁴ Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/outline12e.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

²⁵ Konvencija „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“, 1961 m. spalio 5 d. // Valstybės Žinios. 1997, Nr.: 68-1699.

²⁶ Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/outline12e.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

²⁷ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl dokumentų legalizavimo ir tvirtinimo pažyma (*Apostille*) tvarkos aprašo patvirtinimo“, Nr. 1079 // Valstybės žinios. 2006, Nr. 118-4477.

(*Apostille*) turi atitikti formą, pateikiamą konvencijoje.²⁸ Tačiau pagal konvencijos 4 straipsnio 2 dalį „ji gali būti išdėstyta oficialia ją išduodančios valstybinės institucijos kalba. Be to, antraštės gali būti pateiktos ir antra kalba. Pavadinimas „APOSTILLE (Convention de La Haye du 5 octobre 1961)“ turi būti rašomas prancūzų kalba.“²⁹

Be to Konvencijos 7 straipsnis nustato, kad „kiekviena pagal 6 straipsnį paskirta atitinkama valstybinė institucija privalo turėti registrą arba kartoteką, kurioje daromi įrašai apie išduotas pažymas, nurodant:

a) pažymos eilės numerį ir išdavimo datą;

b) dokumentą pasirašiusio asmens pavardę ir pareigas, o nepasirašytuose dokumentuose - antspaudą arba ženklą uždėjusią valstybinę instituciją.

Bet kurio suinteresuotojo asmens prašymu valstybinė institucija, kuri išdavė pažymą, privalo patvirtinti, ar pažymoje esantys įrašai atitinka registro arba kartotekos duomenis.“³⁰

Registrai, prie kurių gali prieiti bet koks suinteresuotas asmuo yra pagrindinė priemonė kovoje su sukčiavimu. Jie, reikalui esant, taip pat parodo ir pažymos (*Apostille*) kilmę.³¹

Hagos Konvencijos 2 straipsnis pabrėžia, kad „pagal šią Konvenciją legalizacija yra tik formalumas, kuriuo šalies, kurioje tas dokumentas turi būti pateiktas, diplomatiniai arba konsuliniai pareigūnai tvirtina parašo tikrumą, dokumentą pasirašiusio asmens pareigas ir, kai reikia, dokumente esančio antspaudu arba ženklo tapatumą.“³² Pažyma (*Apostille*) nėra siejama su pagrindinio dokumento turiniu (t.y. „apostilizuotu“ dokumentu).³³

Praktinį Hagos Konvencijos veikimą 2003 m. peržiūrėjo speciali komisija, kuri patvirtino Konvencijos itin platų naudojimą ir efektyvumą, taip pat didesnių praktinių kliūčių nebuvimą. Specialioji komisija pabrėžė, kad informacinių technologijų (IT) panaudojimas galėtų teigiamai įtakoti Konvencijos veikimą, ypač sumažinant įkainius ir padidinant pažymų (*Apostille*) registro sukūrimo efektyvumą. Specialioji komisija pažymėjo, kad Konvencijos dvasia ir raidė nesudaro kliūčių modernios technologijos panaudojimui ir kad jos taikymas ir veikimas gali būti ilgainiui tobulinamas pasikliaujant tokiomis technologijomis. Šios išvados buvo patvirtintos 2005

---

²⁸ Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/outline12e.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

²⁹ Konvencija „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“, 1961 m. spalio 5 d. // Valstybės Žinios. 1997, Nr.: 68-1699.

³⁰ Ten pat.

³¹ Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/outline12e.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

³² Konvencija „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“, 1961 m. spalio 5 d. // Valstybės Žinios. 1997, Nr.: 68-1699.

³³ Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/outline12e.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

m. gegužės mėn. vykusiam Pirmajame Tarptautiniame Forume dėl elektroninės notarizacijos ir elektroninių pažymų (*Apostille*).³⁴

Nepaisant to, kad Hagos Konvencijos nuostatos ženkliai sumažina oficialaus dokumento pripažinimo procedūrą kitoje prie Hagos Konvencijos prisijungusioje valstybėje, būtų idealu inicijuoti dar paprastesnę dokumentų pripažinimo procedūrą tarp Europos Sąjungos valstybių narių, kurioje nereiktų net pažymos (*Apostille*), o pakaktų vien dokumentą išdavusios valstybės anspaudu su šalies herbu.

1.2. Dokumentų legalizavimas

Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 30 d. nutarimu³⁵ buvo patvirtintas dokumentų legalizavimo ir tvirtinimo pažyma (*Apostille*) tvarkos aprašas. Nuo 1997 m. liepos 19 d., kai Lietuvos Respublikos teritorijoje įsigaliojo Konvencija dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo (sudaryta 1961 m. spalio 5 d. Hagoje), legalizuojant dokumentus ir tvirtinant juos pažyma (*Apostille*) buvo vadovaujama Konsulinio dokumentų legalizavimo instrukcija³⁶, kurią 1997 m. liepos 21 d. įsakymu patvirtino Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija.

Dokumentų legalizavimo ir tvirtinimo pažyma (*Apostille*) tvarkos aprašas suskirstytas 24 punktus, padalintus į IV skirsnius. Aprašo gale pateikiami 3 priedai, kuriuose nurodoma kaip turi atrodyti: pažyma (*Apostille*) (1 priedas); legalizavimo įrašas, naudojamas Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Konsuliniame departamente (2 priedas); legalizavimo įrašas, naudojamas Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse ir konsulinėse įstaigose (3 priedas).

Lietuvos Respublikos konsulinio statuto 30 straipsnio 1 dalis atskleidžia dokumentų legalizavimo esmę: „Nustatytos formos legalizavimo įrašu konsulinis pareigūnas patvirtina legalizuojamame dokumente esantį parašą, pasirašiusio asmens pareigas ir antspaudą. Dokumento legalizavimas nepatvirtina dokumento turinio tikrumo“.³⁷

Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarime Nr. 1079 dėl dokumentų legalizavimo ir tvirtinimo pažyma (*Apostille*) tvarkos aprašo (toliau – šio Aprašo) 2 punkte taip apibrėžiamos dokumentų legalizavimo bei jų tvirtinimo pažyma (*Apostille*) sąvokos:

---

³⁴ Hague Conference on Private International Law: <http://hcch.e-vision.nl/upload/outline12e.pdf>; prisijungimo laikas: 2006-11-14.

³⁵ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl dokumentų legalizavimo ir tvirtinimo pažyma (*Apostille*) tvarkos aprašo patvirtinimo“, Nr. 1079 // Valstybės žinios. 2006, Nr. 118-4477.

³⁶ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos įsakymas „Dėl Konsulinio dokumentų legalizavimo instrukcijos“, Nr. 39 // Valstybės žinios. 1997, Nr. 78-2001.

³⁷ Lietuvos Respublikos konsulinis statusas Nr. X-619 // Valstybės žinios. 2006, Nr. 68-2492.

„Dokumentų legalizavimas – Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Konsulinio departamento (toliau vadinama – Konsulinis departamentas) valstybės tarnautojo arba diplomatinės atstovybės ar konsulinės įstaigos konsulinio pareigūno (toliau vadinama – konsulinis pareigūnas) atliekamas dokumente esančio parašo, pasirašiusio asmens pareigų ir antspaudo tikrumo patvirtinimas, kurio reikia tam, kad vienos valstybės dokumentus galėtų svarstyti kitos valstybės institucijos, šie dokumentai sukeltų teisinės pasekmes kitoje valstybėje, išskyrus atvejus, kai pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ar Europos Sąjungos teisės aktus dokumentas yra atleistas nuo legalizavimo.

Dokumentų tvirtinimas pažyma (*Apostille*) – Konsulinio departamento valstybės tarnautojo atliekamas dokumente esančio parašo, pasirašiusio asmens pareigų ir antspaudo tikrumo patvirtinimas pažyma (*Apostille*), numatyta 1961 m. spalio 5 d. Hagos konvencijoje dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo (Žin., 1997, Nr. 68-1699). Patvirtinimo reikia tam, kad Lietuvos Respublikoje išduotus dokumentus galėtų svarstyti kitų valstybių Hagos konvencijos dalyvių institucijos, šie dokumentai sukeltų teisinės pasekmes tose valstybėse, išskyrus atvejus, kai pagal Lietuvos Respublikos tarptautines sutartis ar Europos Sąjungos teisės aktus dokumentas yra atleistas nuo tvirtinimo pažyma (*Apostille*)³⁸.

Taigi, dokumentai legalizuojami Konsuliniame departamente arba Lietuvos Respublikos diplomatinėse atstovybėse ar konsulinėse įstaigose užsienio valstybėse. Tuo tarpu pažyma (*Apostille*) dokumentai tvirtinami tik Konsuliniame departamente pagal šio Aprašo 1 priede pateiktą pavyzdį.

Beje, šio Aprašo 14 punkte pažymima, kad „konsuliniai pareigūnai dokumentus gali legalizuoti ir ne diplomatinėse atstovybėse ar konsulinėse įstaigose patalpose, jeigu asmenys, kurių prašymu jie legalizuojami, dėl svarbios priežasties (liga, neįgalumas ir panašiai) negali atvykti į diplomatinę atstovybę ar konsulinę įstaigą“³⁹.

Šio Aprašo 5 – 6 punktai nustato, kad pažyma (*Apostille*) tvirtinami tik Lietuvos Respublikoje išduoti dokumentai, kurie turi būti pasirašyti kompetentingo pareigūno ir patvirtinti dokumentą išdavusios valstybės institucijos antspaudu su Lietuvos valstybės herbu.

Hagos Konvencijos 1 straipsnis teigia: „Ši Konvencija taikoma dokumentams, išduotiems vienos iš susitariančiųjų Valstybių teritorijoje ir pateikiamiems kitos susitariančiosios Valstybės teritorijoje“.⁴⁰ Ši nuostata šitaip perkeliama į šio Aprašo 4 punktą: „pažyma (*Apostille*) tvirtinami tik Lietuvos Respublikoje išduoti dokumentai“.

---

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl dokumentų legalizavimo ir tvirtinimo pažyma (*Apostille*) tvarkos aprašo patvirtinimo“, Nr. 1079 // Valstybės žinios. 2006, Nr. 118-4477.

³⁹ Ten pat.

⁴⁰ Konvencija „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“, 1961 m. spalio 5 d. // Valstybės žinios. 1997, Nr.: 68-1699.

Šio Aprašo 7 punktą teigia: „Užsienio valstybių dokumentai, patvirtinti pažyma (*Apostille*), galioja Lietuvos Respublikoje be jokio kito Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos arba diplomatinės atstovybės ar konsulinės įstaigos patvirtinimo“. Ši nuostata sutinkamai su Hagos Konvencijos 1 straipsniu automatiškai užsienio valstybėje padaro galiojantį ir Lietuvos Respublikoje pažyma (*Apostille*) patvirtintą dokumentą. Iš to seka išvada, kad vienoje prie Hagos Konvencijos prisijungusių valstybių pažyma (*Apostille*) patvirtintam dokumentui legalizavimas panaikinamas, nes tas dokumentas automatiškai tampa galiojančiu ir kitoje prie Konvencijos prisijungusioje valstybėje.

Kas dėl dokumentų legalizavimo, šio Aprašo 10 ir 11 punktuose nustatyta, kad Konsulinio departamento valstybės tarnautojai turi legalizuoti šio Aprašo 3 punkte nurodytus Lietuvos Respublikoje išduotus dokumentus, kurie bus pateikiami užsienio valstybėse, neprisijungusiose prie Hagos Konvencijos. Atitinkamai Konsulinio departamento valstybės tarnautojai prie Hagos Konvencijos neprisijungusios užsienio valstybės dokumentus paprastai legalizuoja, jeigu jie yra jau legalizuoti dokumentą išdavusios valstybės užsienio reikalų ministerijoje arba diplomatinėje atstovybėje ar konsulinėje įstaigoje. 12 šio Aprašo punktas Konsulinio departamento valstybės tarnautojui suteikia teisę legalizuoti užsienio dokumentą ir be jį išdavusios valstybės legalizavimo. Tačiau tai įmanoma tik tuo atveju, kai nekyla abejonių dėl tame dokumente esančio parašo, pasirašiusio asmens pareigų ir antspaudo tikrumo. Tokiu būdu įmanoma supaprastinti dvigubą to paties dokumento legalizavimo procesą. Dokumentai Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos Konsuliniame departamente legalizuojami legalizavimo įrašu, pateiktu šio Aprašo 2 priede.

Tuo tarpu Lietuvos diplomatinėse atstovybėse ir konsulinėse įstaigose dokumentai legalizuojami legalizavimo įrašu, pateiktu šio Aprašo 3 priede. Šio Aprašo 14 punktas nurodo atvejus, kuomet konsuliniai pareigūnai legalizuoja dokumentus:

„Konsuliniai pareigūnai legalizuoja Lietuvos Respublikoje išduotus dokumentus, jeigu pagal buvimo valstybės įstatymus tokius dokumentus legalizuoti būtina ir dokumentai nėra patvirtinti pažyma (*Apostille*).

Konsuliniai pareigūnai legalizuoja buvimo valstybės institucijų išduotus dokumentus, kurie nėra patvirtinti pažyma (*Apostille*), jeigu tie dokumentai yra legalizuoti tos valstybės užsienio reikalų ministerijoje.

Konsuliniai pareigūnai gali legalizuoti ir kitų valstybių institucijų išduotus dokumentus, jeigu tie dokumentai yra legalizuoti tų valstybių diplomatinėse atstovybėse ar konsulinėse įstaigose, akredituotose jų buvimo valstybėse.

Jeigu nėra abejonių dėl dokumente esančio parašo, pasirašiusio asmens pareigų ir antspaudo tikrumo, konsuliniai pareigūnai turi teisę jį legalizuoti ir be dokumentą išdavusios valstybės legalizavimo“.

15 – 18 bei 21 šio Aprašo punktuose išvardijami techniniai dokumentų legalizavimo bei jų tvirtinimo pažyma (*Apostille*) reikalavimai. Pažymima, kad legalizavimo įrašas daromas lietuvių ir anglų (arba kita) kalbomis. Tuo tarpu pažyma (*Apostille*) pildoma lietuvių ir/arba anglų kalba.

19 šio aprašo punkte nustatytas dokumento legalizavimo ar jo patvirtinimo pažyma (*Apostille*) terminas – 5 darbo dienos. Tačiau reikalui esant šis terminas yra atidedamas.

23 šio Aprašo punkte nurodoma, kad „konsulinis departamentas ir Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės bei konsulinės įstaigos užsienyje saugo pareigūnų, įgaliotų tvirtinti dokumentus, parašų ir antspaudų pavyzdžių rinkinius“.

Būtina pažymėti, kad dokumentų legalizavimas nereikalingas ne vien kai Lietuvoje pateikiamas dokumentas kildinamas iš šalies, kuri yra prisijungusi prie Hagos Konvencijos, bet ir kai dokumentai yra išduoti tose valstybėse, su kuriomis Lietuvos Respublika yra pasirašiusi sutartį dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. Atitinkamai legalizuojami tie dokumentai, kuriuos išdavusios valstybės nėra prisijungusios prie Hagos Konvencijos ar nėra pasirašiusios su Lietuvos Respublika sutarties dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose.⁴¹

1.3. Kitų tarptautinių dvišalių sutarčių dėl teisinės pagalbos reikšmė notariatui Lietuvoje

Lietuvos Respublikos Konstitucijos 138 straipsnio 3 dalis nustato, kad “tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis”.⁴²

Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių sudarymo, ratifikavimo, tvirtinimo, įsigaliojimo, vykdymo, pakeitimo ar pildymo, denonsavimo ar galiojimo sustabdymo tvarką nustato Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas.

Kalbant apie tarptautinių dvišalių sutarčių dėl teisinės pagalbos reikšmę notariatui Lietuvoje būtina paminėti Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos įsakymą dėl Konsulinio dokumentų legalizavimo instrukcijos IV skirsnio 11 punktą, kuriame be kita ko rašoma :

---

⁴¹ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija: <http://www.urm.lt/index.php?-1258304906>; prisijungimo laikas: 2006-11-26.

⁴² Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

„Jeigu Lietuvos Respublika yra pasirašiusi su užsienio valstybe sutartį dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, dokumentai, parengti ar patvirtinti vienos iš susitarusiųjų šalių kompetentingos įstaigos (t.y. su tos įstaigos antspaudu su valstybės herbu ir įgaliojotojo asmens parašu), kitos susitarusiosios šalies teritorijoje turi įrodomąją galią ir nelegalizuoti. Tas pat pasakytina ir apie dokumentų, kuriuos patvirtino kompetentinga įstaiga, nuorašus bei vertimus. Dokumentai, kurie vienos iš susitarusiųjų šalių teritorijoje pripažįstami oficialiais, yra oficialūs ir kitos iš susitarusiųjų šalių teritorijoje.”⁴³

Lietuvos užsienio reikalų ministerijos interneto svetainėje⁴⁴ pateikiamas sąrašas valstybių, su kuriomis Lietuvos Respublika yra sudariusi teisinio bendradarbiavimo civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose tarptautines sutartis. Šiuo metu šį sąrašą sudaro 12 valstybių:

1. Armėnijos Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 2005 07 08).
2. Azerbaidžano Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 2002 11 22).
3. Baltarusijos Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 1993 07 11).
4. Estijos Respublika (Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, įsigaliojo nuo 1994 04 03).
5. Kazachstano Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 1999 04 08).
6. Kinijos Liaudies Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos civilinėse ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 2002 01 29).
7. Latvijos Respublika (Lietuvos Respublikos, Estijos Respublikos ir Latvijos Respublikos sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių, įsigaliojo nuo 1994 04 03).
8. Lenkijos Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos, darbo ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 1993 10 18).
9. Moldovos Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 1995 02 18).
10. Rusijos Federacija (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 1995 01 21).
11. Ukrainos Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 1994 11 20).

---

⁴³ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos įsakymas „Dėl Konsulinio dokumentų legalizavimo instrukcijos“, Nr. 39 // Valstybės žinios. 1997, Nr.: 78-2001.

⁴⁴ Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija: <http://www.urm.lt/index.php?-370446241>; prisijungimo laikas: 2006-11-27.

12. Uzbekistano Respublika (sutartis dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose, įsigaliojo nuo 1998 07 10).

Buvęs teisingumo viceministras G. Švedas pažymi, kad dėl dvišalių arba trišalių tarptautinių sutarčių turinio valstybių sutarimas pasiekiamas žymiai greičiau, tokiose sutartyse žymiai lengviau galima atspindėti valstybių teisinių sistemų skirtumus arba specifinius nacionalinės teisės reikalavimus, jose dažnai išvengiama daugiašalėms teisinės pagalbos tarptautinėms sutartims būdingo teisinės pagalbos realizavimo mechanizmo, nors kita vertus dvišalės ir trišalės tarptautinės sutartys pasižymi teisinio bendradarbiavimo pagrindų ir procedūrų įvairove.⁴⁵

1.4. Konsulinių pareigūnų notariniai veiksmai

Lietuvos Respublikos konsulinio statuto (toliau – konsulinis statutas) 2 straipsnio 1 dalyje taip apibrėžiama konsulinio pareigūno sąvoka: „**Konsulinis pareigūnas** – diplomatinėje atstovybėje ar konsulinėje įstaigoje dirbantis Lietuvos Respublikos diplomatas, kuriam pavesta atlikti konsulines funkcijas, taip pat garbės konsulinis pareigūnas“.⁴⁶

1963 m. Vienos konvencija dėl konsulinių santykių iki dabar yra vienintelė universali konvencija, reguliuojanti konsulinę veiklą. Tačiau, svarbu pabrėžti, kad Vienos konvencija dėl konsulinių santykių nenumato konsulinių pareigūnų funkcijų baigtinio sąrašo.⁴⁷ Atskirų valstybių praktika įvairiai išplečia šių funkcijų sąrašą. Todėl pabrėžtina, kad tarptautinės teisės normos šiuo atveju yra bendrojo, o nacionalinės – specialaus pobūdžio.⁴⁸

Lietuvos Respublikos konsulinio pareigūno veiklą reglamentuoja konsulinis statutas. Jame konsulinio pareigūno veikla dalijama į dvi pagrindines dalis: 1. Konsulinė pagalba. 2. Kitos konsulinės funkcijos. V. Jaruševičius pateikia kiek smulkesnę konsulinių funkcijų klasifikaciją: „1. Atstovaujamos valstybės piliečių teisių ir interesų gynyba. 2. Atstovaujamos valstybės interesų gynyba. 3. Notarinės ir registracinės funkcijos. 4. Administracinės funkcijos. 5. Funkcijos vykdomos laivų ir orlaivių atžvilgiu. 6. Kitos funkcijos“.⁴⁹

Taigi, kalbant apie konsulinių pareigūnų notarinius veiksmus, svarbu pabrėžti, kad notarinių, kaip ir kitų konsulinių funkcijų vykdymas priklauso nuo nacionalinių įstatymų ir dvišalių konsulinių konvencijų.⁵⁰

⁴⁵ Lietuvos Respublikos teisinio bendradarbiavimo tarptautinės sutartys / Sudarė Švedas G. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002. P. 8.

⁴⁶ Lietuvos Respublikos konsulinis statutas Nr. X-619 // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 68-2492.

⁴⁷ Jaruševičius V. Konsulinės funkcijos // Teisė. 1999, Nr. 33 (4). P. 56.

⁴⁸ Ten pat. P. 55.

⁴⁹ Ten pat. P. 45.

⁵⁰ Ten pat. P. 56.

Konsulinių pareigūnų atliekamiems notariniams veiksams skirtas konsulinio statuto 32 straipsnis grindžiamas Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 25 straipsniu, kur nustatyta, kad „notarinius veiksmus Lietuvos Respublikos piliečiams, esantiems užsienyje, atlieka Lietuvos Respublikos konsuliniai pareigūnai“.⁵¹ Notariato įstatymo 27 straipsnyje pateikiamas sąrašas konsulinio pareigūno atliekamų notarinių veikslių. Konsulinis pareigūnas:

- 1) tvirtina sandorius, išskyrus sutartis dėl Lietuvos Respublikoje esančių nekilnojamųjų daiktų perleidimo, perdavimo naudotis, įkeitimo ar kitų daiktinių teisių ar jų suvaržymo;
- 2) liudija dokumentų nuorašų ir jų išrašų tikrumą;
- 3) liudija parašo dokumentuose tikrumą;
- 4) liudija dokumentų vertimo iš vienos kalbos į kitą tikrumą;
- 5) tvirtina faktą, kad fizinis asmuo yra gyvas ir yra tam tikroje vietovėje;
- 6) priima saugoti asmeninius testamentus;
- 7) tvirtina dokumentų pateikimo laiką;
- 8) priima jūrinius protestus;
- 9) atlieka kitus įstatymų numatytus notarinius veiksmus.

Lietuvos Respublikos diplomatinės atstovybės ir konsulinės įstaigos atlieka notarinius veiksmus, prašant Lietuvos Respublikos piliečiams.⁵²

Konsulinių pareigūnų atliekamų notarinių veikslių tvarką nustato Lietuvos Respublikos teisingumo ministro ir Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministro 2006 m. balandžio 4 d. įsakymas Nr. 1R-105/V-55 „Dėl konsulinių pareigūnų atliekamų notarinių veikslių atlikimo metodinių taisyklių patvirtinimo.“

Konsulinis statusas nedraudžia notarinių veikslių sąrašo numatyti konsulinėse konvencijose, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos ir Lenkijos Respublikos bei Kinijos Liaudies Respublikos dvišalėse konsulinėse konvencijose.⁵³

Kalbant apie konsulinių pareigūnų notarinių funkcijų ypatybes reikia paminėti Vienos konvencijos 5 straipsnį, kuriame numatyta, kad konsulas gali atlikti kitas funkcijas, nustatytas atstovavimo valstybės, jeigu jos neprieštarauja buvimo valstybės įstatymams ir poįstatyminiams aktams.⁵⁴

Pagal L. Oppenheimą, notarinės funkcijos yra specifinės tuo požiūriu, kad, kitaip nei kitos konsulinės funkcijos, kurias konsulas vykdo remdamasis tradicine tarptautine teise, šios

⁵¹ Lietuvos Respublikos notariato įstatymas Nr. I-2882 // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.

⁵² Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija: <http://www.urm.lt/index.php?-203383306>; prisijungimo laikas: 2006-11-27.

⁵³ Jaruševičius V. Konsulinės funkcijos // Teisė. 1999, Nr. 33 (4). P. 50.

⁵⁴ Vienos konvencija „Dėl konsulinių santykių“, 1963 m. balandžio 24 d. // Valstybės žinios. 1999, Nr. 83-2456.

funkcijos priklauso nuo buvimo valstybės įstatymų ir, jeigu juose nenumatytos, jų vykdyti negalima.⁵⁵

Be minėtų konsulinių pareigūnų atliekamų veiksmų, svarbu pažymėti, kad konsuliniai pareigūnai atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2006 m. spalio 30 d. nutarimu Nr. 1079 patvirtintą dokumentų legalizavimo ir tvirtinimo pažyma (*Apostille*) tvarkos aprašo 14 punktą bei konsulinio statuto 30 straipsnį: 1. Legalizuoja Lietuvos Respublikoje išduotus dokumentus, jeigu pagal buvimo valstybės įstatymus tokius dokumentus legalizuoti būtina. 2. Gali legalizuoti ir kitų valstybių institucijų išduotus dokumentus, jeigu tie dokumentai yra legalizuoti tų valstybių diplomatinėse atstovybėse ar konsulinėse įstaigose, akredituotose jų buvimo valstybėse. Nesant abejonių dėl dokumente esančio parašo, pasirašiusio asmens pareigų ir antspaudo tikrumo, konsuliniai pareigūnai turi teisę jų legalizuoti ir be dokumentą išdavusios valstybės legalizavimo. Tačiau, remiantis Hagos konvencijos 1 straipsniu, konsulinis pareigūnas negali tvirtinti dokumento pažyma (*Apostille*). Be konsulinio pareigūno dokumentų legalizavimo funkciją dar atlieka Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos konsulinis departamentas.

Už konsulines paslaugas, atliekamus notarinius veiksmus ir išduodamus juridinę galią turinčius dokumentus imamas konsulinis mokestis, kuris įskaitomas į Lietuvos respublikos biudžetą.⁵⁶ Lietuvos Respublikos konsulinio mokesčio įstatyme nurodyti atvejai, kai imamas konsulinis mokestis. Už notarinių veiksmų atlikimą imamo konsulinio mokesčio tarifai skelbiami Lietuvos užsienio reikalų ministerijos interneto puslapyje (www.urm.lt).

1.5. Europos Bendrijos steigimo sutarties reikšmė notariatui Lietuvoje

Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis (toliau – Europos Bendrijos sutartis) įtvirtina laisvą asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimą. Tačiau kartais ši nuostata nesutampa su kai kurių Europos Sąjungos valstybių nacionalinių teisės aktų nuostatomis.

Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalyje reikalaujama, kad užsienio juridinių asmenų ar kitų organizacijų atstovybės ar filialo vardu veikiantis bent vienas asmuo privalo gyventi Lietuvoje. Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2006 birželio mėn. 5 d. pranešime Lietuvos Respublikos notarų rūmams tvirtinama, kad Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 1.21 straipsnyje išdėstyta nuostata yra diskriminacinio pobūdžio apribojimas, draudžiamas Europos Bendrijos sutarties. Pranešime toliau teigiama, kad toks apribojimas tiesiogiai nediskriminuoja kitų Europos Sąjungos valstybių narių asmenų, tačiau šia priemone galėtų būti apribojamos kitų Europos Sąjungos valstybių narių įmonių

⁵⁵ Oppenheim's International Law. Vol. 1, Parts 2-4. – London and New York, 1992. P. 1141.

⁵⁶ Jaruševičius V. Konsulinės funkcijos // Teisė. 1999, Nr. 33 (4). P. 51.

verslo vystymo galimybės Lietuvoje steigiant filialą ar atstovybę. Tokia Europos teisės departamento nuomonė grindžiama Europos Teisingumo teismo nagrinėtu analogišku klausimu keliose bylose. Kaip pavyzdys pateikiamas sprendimas C – 350/96 *Clean car*, kur buvo nurodyta, kad reikalavimas gyventi valstybėje narėje, kurio subjektas vykdo komercinę veiklą, pažeidžia Europos Bendrijos sutarties 39 straipsnį, kuris užtvirtina Bendrijoje darbuotojų judėjimo laisvę. Apribojimai galimi tik esant sąlygoms, aprašytoms Europos Bendrijos sutarties 39 straipsnio 3 dalyje bei 46 straipsnyje, t.y. viešosios tvarkos, visuomenės saugumo ir jos sveikatos sumetimais. Atsižvelgiant į Europos Bendrijos sutarties nuostatas pranešime raginama inicijuoti Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalies pakeitimą.⁵⁷

Europos Bendrijos sutarties 45 straipsnis, kuriame kalbama apie viešosios valdžios funkcijų vykdymo laisvę taip pat sukėlė įtampą tarp Europos Sąjungos valstybių nacionalinių teisės aktų nuostatų ir Europos Bendrijos steigimo sutartyje įtvirtinto laisvo asmenų, paslaugų ir kapitalo judėjimo taisyklių. Europos Bendrijos sutarties 45 straipsnyje kalbama apie viešosios valdžios funkcijų vykdymo laisvę. Lietuvos Respublikos notariato įstatymo 3 straipsnis nurodo, kad “notaru gali būti Lietuvos Respublikos pilietis”, nes pagal 2 notariato įstatymo straipsnį “notaras veikia valstybės vardu”. Tuo tarpu Europos Komisija teigia priešingai: “ši pilietybės sąlyga prieštarauja steigimosi laisvei, kuri yra apibrėžta Europos Bendrijos sutarties 43 straipsnyje ir kurios negalima pateisinti Europos Bendrijos sutarties 45 straipsniu, numatančiu išimtis iš steigimosi laisvės toms veikloms, kurios dalyvauja vykdant valstybės įgaliojimus”.⁵⁸ Europos Komisija savo nuomonę argumentuoja tuo, kad notaras viešųjų dokumentų netvirtina valstybės vardu, jis negali sprendimo vienai iš šalių, kurioms jis teisiškai pataria.⁵⁹ Taigi, atsiranda konfliktas tarp nacionalinės teisės aktų ir Europos Bendrijos sutartyje įtvirtintų steigimosi laisvės taisyklių.

Kalbant apie kvalifikacijų lygį, kuris keliamas notaro profesijai būtina remtis direktyva 89/48 dėl bendrosios diplomų pripažinimų sistemos. Ši direktyva leidžia gebėjimo testo pagalba patikrinti profesijai reikalingas nacionalinės teisės žinias.⁶⁰

Europos Komisija oficialiai kreipėsi į Austriją, Belgiją, Prancūziją, Vokietiją, Graikiją, Liuksemburgą ir Olandiją su reikalavimu pakeisti nacionalinių teisės aktų nuostatas, leidžiančias tik jų valstybės piliečiams tapti notarais. Šie Europos Komisijos kreipimaisi į valstybes vadinami „motyvuotomis nuomonėmis“, kurios sudaro antrąjį pažeidimo procedūros, įtvirtintos Europos Bendrijos sutarties 226 straipsnyje, etapą. Europos Komisija, negavusi per nustatytą laiką teigiamo atsakymo, turi teisę bylos nagrinėjimą perduoti Europos Teisingumo Teismui.⁶¹

⁵⁷ Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2006 m. birželio 5 d. pranešimas Nr. SD-06-126 „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalies atitikties Europos Sąjungos teisei“.

⁵⁸ Europos Komisijos 2006 m. spalio 12 d. pranešimas spaudai Nr. IP/06/1385.

⁵⁹ Ten pat.

⁶⁰ Ten pat.

⁶¹ Ten pat.

Komisija taip pat kreipėsi į Čekijos, Estijos, Vengrijos, Latvijos, Lietuvos, Maltos, Lenkijos, Slovakijos ir Slovėnijos valstybes su prašymu pateikti savo pastabas dėl panašių teisės aktų nuostatų nacionalinėje teisės sistemoje. Šie prašymai vadinami paprasto „įspėjimo laišku“, kurie sudaro pirmąjį pranešimo procedūros, numatytos Europos Bendrijos sutarties 226 straipsnyje, etapą.⁶²

Seka išvada, kad Europos Teisingumo Teismui šiuo klausimu patvirtinus Europos Komisijos išdėstytą nuomonę, Lietuvos, kaip ir kitų Europos Sąjungos valstybių notariai galėtų teikti notariato paslaugas ne vien toje valstybėje, kurios pilietybę jie turi.

---

⁶² Europos Komisijos 2006 m. spalio 12 d. pranešimas spaudai Nr. IP/06/1385.

2. KOLIZINIŲ NORMŲ YPATUMAI PAGAL LR CK

2.1. Bendrųjų nuostatų apžvalga

Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas (toliau – Civilinis kodeksas) 1.10 – 1.14 straipsniuose įtvirtina tarptautinės privatinės teisės bendrąsias nuostatas. Prof. Valentinas Mikelėnas savo knygoje „Tarptautinės privatinės teisės įvadas“ teigia: jog „kolizinių normų visuma sudaro tam tikrą atskirą sistemą, vadinamą kolizine teise, kuri yra pagrindinė sudedamoji tarptautinės privatinės teisės dalis.“⁶³

R. Juodka savo straipsnyje „Tarptautinių privatinių sutarčių vieta Lietuvos teisinėje sistemoje“ tvirtina, kad „nagrinėti tarptautinių privatinių sutarčių ir Lietuvos Respublikos norminių teisės aktų santykio kitimą ir raidą Lietuvos teisinėje sistemoje reikia pradėti nuo 1990 m. kovo 11 d., kai Aukščiausiojoje Taryboje buvo priimtas Lietuvos Respublikos Laikinis Pagrindinis Įstatymas, kuris apskritai nenagrinėjo tarptautinės teisės ir vidaus teisės santykio“.⁶⁴

1992 m. spalio 25 d. referendumu buvo priimta Lietuvos Respublikos Konstitucija, kurios 138 straipsnio 3 dalyje buvo įtvirtinta ypač svarbi tarptautinei privatinei teisei nuostata, nustačiusi, jog „tarptautinės sutartys, kurias ratifikavo Lietuvos Respublikos Seimas, yra sudedamoji Lietuvos Respublikos teisinės sistemos dalis“.⁶⁵ Konstituciją sekė kiti įstatymai, Konstitucinio teismo sprendimai, sprendę įvairius kolizinės teisės klausimus. Svarbu paminėti 1999 m. birželio 22 d. priimtą naująjį Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymą, kurio 11 straipsnis nustatė įsigaliojusių Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių privalomumo ir viršenybės principus. Tokiu būdu buvo išspręstas ratifikuotų tarptautinių sutarčių ir Lietuvos nacionalinių teisės aktų kolizijos klausimas.⁶⁶

2001 m. liepos 1 d. įsigaliojo naujas Civilinis kodeksas, kuriame taip pat nemažai dėmesio skirta kolizinės teisės klausimams. Civilinio kodekso 1.13 straipsnio 1 dalyje taip pat įtvirtintas bendras tarptautinės teisės prioriteto nacionalinei teisei principas, „neišskiriant ratifikuotų ir neratifikuotų tarptautinių sutarčių.“⁶⁷ R. Juodka pabrėžia, kad tokia nuostata visiškai atitinka visuotinai pripažintus tarptautinės teisės principus bei 1968 m. Jungtinių Tautų Vienos konvencijos dėl sutarčių teisės nuostatas, todėl ji turėtų būti laikoma bendra norma, reglamentuojančia apskritai

⁶³ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 96.

⁶⁴ Juodka R. Tarptautinių privatinių sutarčių vieta Lietuvos teisinėje sistemoje // Justitia. 2001, Nr. 2. P. 7.

⁶⁵ Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.

⁶⁶ Juodka R. Tarptautinių privatinių sutarčių vieta Lietuvos teisinėje sistemoje // Justitia. 2001, Nr. 2. P. 9.

⁶⁷ Ten pat.

tarptautinių sutarčių ir nacionalinės teisės santyki.⁶⁸ Antrojoje 1.13 straipsnio dalyje įtvirtinamas labai svarbus visų tarptautinių sutarčių tiesioginio taikymo civiliniams santykiams principas, pažymint, kad tik pati tarptautinė sutartis gali numatyti, kad jai taikyti būtinas Lietuvos teisės vidaus aktas, kai be tokio vidaus teisės akto tarptautinės sutarties taikymas taptų neįmanomas. Trečiojoje 1.13 straipsnio dalyje įtvirtinamas bendras principas, kad tarptautinių sutarčių normos turi būti taikomos ir aiškinamos atsižvelgiant į tarptautinių jų pobūdį ir būtinumą užtikrinti vienodą jų aiškinimą ir taikymą. Aiškinant tarptautinių sutarčių normas būtina vadovautis tarptautinių sutarčių praktika, nes tarptautinių sutarčių terminai pagal prasmę kartais gali nesutapti su Lietuvos teisėje vartojamais terminais, be to dažnai reikia remtis parengiamaisiais tarptautinių sutarčių dokumentais (travaux préparatoires) bei originaliu tarptautinės sutarties tekstu, nes „Valstybės žiniose“ paprastai skelbiamas oficialus vertimas į lietuvių kalbą, kuriame gali pasitaikyti lingvistinių neatitikimų.⁶⁹ Užsienio teisės turinio nustatymas, aiškinimas bei jos turinio nustatymas Civilinio kodekso 1.12 straipsnyje vadovaujantis principu *iura novit curia* (teisėjai išmano įstatymus) pavedamas teismui *ex officio*, t.y. savo iniciatyva. Išimtiniais atvejais galima taikyti Lietuvos Respublikos teisę.⁷⁰

Civilinio kodekso 1.10 straipsnio 1 dalyje numatyti trys atvejai, kai teismas, ar kita valstybės institucija teisiniam santykiui, turinčiam užsienio (tarptautinį) elementą, turi taikyti ne Lietuvos, o atitinkamos užsienio valstybės privatinę (civilinę) teisę. Tokius atvejus numato Lietuvos respublikos tarptautinės sutartys, šalių susitarimai ar Lietuvos Respublikos įstatymai. Šiuo atveju pažymėtina, kad taikytinos teisės klausimas iškyla tuomet, kai civilinė byla ar teisinis santykis turi vadinamąjį užsienio, arba tarptautinį, elementą. Trečioji 1.10 straipsnio dalis išaiškina antrojoje to paties straipsnio dalyje minimą sąvoką „taikytina užsienio teisė“. Ji apima visas materialiosios teisės normas, reglamentuojančias ginčo santykį. Kas yra čia įvardintos teisės šaltiniai, reikia nustatyti remiantis atitinkamos užsienio valstybės teise. Ketvirtoji dalis nurodo taikytiną teisę, kai ginčas sprendžiamas su federacinėmis valstybėmis, pvz. JAV. Jeigu federacinė valstybė nepasiūlo taikytinos teisės ginčui spręsti, tokiu atveju pagal 6 to paties straipsnio dalį tos teisės sistemos teisė, su kuria byla yra glaudžiausiai susijusi.⁷¹

Civilinio kodekso 1.11 straipsnyje reglamentuojamas užsienio teisės taikymo apribojimas, net tais atvejais, kai teisinis santykis turi užsienio (tarptautinį) elementą. Tokie atvejai yra įmanomi, kai atsirastų prieštaravimas Konstitucijos ir kitų įstatymų įtvirtintai viešajai tvarkai. Tuomet teismas turi taikyti *lex fori*, t.y. Lietuvos teisę. Prieštaravimas viešajai tvarkai apima du aspektus: prieštaravimą gerai moralei ir prieštaravimą imperatyvioms įstatymų normoms. Čia

⁶⁸ Juodka R. Tarptautinių privatinų sutarčių vieta Lietuvos teisinėje sistemoje // Justitia. 2001, Nr. 2. P. 9.

⁶⁹ Ten pat. P. 10.

⁷⁰ Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 96.

⁷¹ Ten pat. P. 87 – 89.

svarbu tai, kad sąvokos „viešoji tvarka“ turinio *a priori* apibrėžti neįmanoma. Prieš taikant šią išlygą teismas turi išanalizuoti: taikytiną užsienio teisę; faktines bylos aplinkybes; savo nacionalinę teisę; galimą užsienio teisės taikymo rezultatą bei kitas aplinkybes. Be viešosios tvarkos pažeidimo atvejo taikyti užsienio teisę galima atsisakyti, jei iš faktinių bylos aplinkybių matyti, kad norima taikyti teisė nėra susijusi su tos užsienio valstybės teise. Ši taisyklė netaikoma, kai užsienio teisę yra pasirinkusios sutarties šalys.⁷²

Civilinio kodekso 1.14 straipsnis kalba apie atgalinius nukreipimus ir nukreipimus į trečiosios valstybės teisę (*renvoi*). Pagal V. Mikelėną tai „situacija, kai į taikytinos teisės sampratą įtraukus ne tik užsienio valstybės materialiąją teisę, bet ir jos kolizines normas, šios nurodo taikyti kitos valstybės teisę, vadinama *renvoi*, t.y. gražinimu“.⁷³ Kitais žodžiais tariant tai tokia situacija, kai vienos valstybės teisė (pagal savo kolizines normas) esamo ginčo sprendimą paveda kitos valstybės teisei, o pastaroji pagal savas kolizines normas ginčo sprendimą gražina atgal tai valstybei, iš kurios jis atėjo. Taip yra todėl, kad atskirų valstybių tarptautinė privatinė teisė skirtingai sprendžia tuos pačius kolizinius klausimus, o tokia problema atsiranda tuomet, kai principai, reguliuojantys kolizinę teisę yra atskirose valstybėse skiriasi. Kitu atveju *lex fori* nurodo taikyti kitos valstybės kolizines normas, o pastaroji klausimą spręsti persiunčia (transmisija) trečiajai valstybei.

V. Mikelėnas *renvoi* institutą vaizdžiai palygina su „teniso kamuoliuko“ efektu.⁷⁴ *Renvoi* problema kyla tuomet, kai yra taikomos kolizinės normos, kurios, kaip minėta, ne visuomet būna vienodos atskirose valstybėse. Šią problemą siūloma spręsti trimis būdais: 1. Vadovautis tik užsienio valstybių materialiąja teise. Tokiu būdu automatiškai atsisakoma taikyti kolizinę teisę (kurios principai ne visada vienodai suprantami). Lietuvos Civilinis kodeksas vadovaujasi būtent šiuo principu, nes čia 1.10 straipsnio 3 dalyje į *užsienio taikytinos teisės* sąvoką kolizinės normos neįeina, šiuo atveju paisoma tik užsienio valstybės vidaus materialinės teisės. Tačiau galimos kai kurios išimtys, kaip pavyzdžiui asmens civilinio teisinio statuso nustatymo atveju (1.14 straipsnio 3 dalis). Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaro pirmojoje knygoje teigiama, kad tai bene vienintelis atvejis, kai leidžiama taikyti *renvoi*. 2. Vienašalis *renvoi* į *lex fori*. Šiuo atveju į užsienio valstybės kolizines normas atsižvelgiama tik tuomet, kai jos gražina į *lex fori*. 3. Dvigubo *renvoi* teorija (ją gali taikyti tik pripažįstant paprastą *renvoi*). Pagal šią teoriją teismas užsienio teisę turi taikyti taip, kaip ją taikytų atitinkamos užsienio valstybės teismas.

V. Mikelėnas teigia: jog „Kolizijos problema kyla tada, kai dviejų ar daugiau valstybių materialioji teisė pretenduoja reguliuoti ginčo santykį. Kolizijos sprendimas reiškia, kad teismas

⁷² Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 90 – 95.

⁷³ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 121.

⁷⁴ Ten pat.

nustato, kurios iš kelių valstybių teisę reikia taikyti. Taigi iš kelių galimų taikyti teisės sistemų reikia išsirinkti vieną. Vadinasi išspręsti kolizinį klausimą reiškia nustatyti teisę, taikytiną ginčo santykiui, susijusiam su keliomis teisės sistemomis”.⁷⁵

Toks teisės parinkimas ginčui spręsti negali būti savavališkas, būtina remtis tam tikrais kriterijais. Šiuo reikalu teisėje yra būtini tam tikri principai, kurie orientuotų teismą į konkrečios valstybės teisę. Kolizinės normos yra tam tikri tose normose nustatyti kriterijai, pagal kuriuos pasirenkama tam tikros valstybės teisė ginčui spręsti.⁷⁶

Kaip jau buvo minėta, atskiros valstybės nustatydamos kolizijų sprendimo principus, taiko įvairius kriterijus, todėl šie principai skirtingose valstybėse gali būti ne vienodi. „Pavyzdžiui, vienoje valstybėje teisė, taikoma fizinio asmens teisiniam statusui, nustatoma pagal pilietybės kriterijų, kitose – pagal nuolatinės gyvenamosios vietos kriterijų. Taigi atsakymas į klausimą, kurios valstybės teisė bus taikoma, priklauso dar ir nuo to, kurios valstybės teismas nagrinės bylą, nes jis visada taiko savo valstybės kolizines normas”.⁷⁷ Šiuo atveju įgyvendinamas kitas tarptautinėje teisėje žinomas principas *lex fori*.

Kolizinė norma nuo kitų normų skiriasi tuo, kad nėra apibrėžiamos teisinių subjektų teisės ir pareigos. Kolizinė norma tiesiogiai nereguliuoja teisinio santykio. Ji tik padeda išsiaiškinti materialiosios teisės sistemą, pagal kurios materialiąją teisę bus nustatomos teisinio santykio subjektų teisės ir pareigos.⁷⁸

V. Mikelėnas teigia: jog „Kolizinę normą galima apibūdinti kaip vidaus arba tarptautinėje teisėje įtvirtintą taisyklę, kuria vadovaujantis nustatoma konkrečios valstybės teisė, taikytina santykiui, turinčiam užsienio (tarptautinį) elementą.”⁷⁹

Seka išvada, kad jokių būdu negalima teigti, kad kolizinės teisės klausimai yra galutinai išspręsti, nes pagal V. Mikelėną valstybė, nustatydamas kolizijų sprendimo principus, taiko įvairius kriterijus, todėl šie principai skirtingose valstybėse gali būti nevienodi, nustatyti taikytiną teisę sunku ir dėl to, kad neįmanoma sukurti taisyklės kiekvienai kolizinei gyvenimo situacijai.⁸⁰

---

⁷⁵ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 95.

⁷⁶ Ten pat.

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ Ten pat. P. 96.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Ten pat. P. 95.

2.2. Kai kurių notarinių veikslių atlikimo ypatumai atsižvelgiant į tarptautinį elementą

2.2.1. Santuoka

Civilinio kodekso 1.24 – 1.36 straipsniuose nustatytos kolizinės normos, nustatančios šeimos klausimams taikytiną teisę. Be Civilinio kodekso, kolizinės normos, nustatančios teisę, taikytiną šeimos santykiams, yra formuluojamos ir Lietuvos dvišalėse tarptautinėse teisinėse pagalbos sutartyse.⁸¹ 2001 m. liepos 1 d., įsigaliojus naujam Civiliniam kodeksui iki tol šeimos santykius reguliavęs Lietuvos Respublikos santuokos ir šeimos kodeksas, vadovaujantis Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatymo 51 straipsnio 2 dalimi, neteko galios. Šiame poskyryje apžvelgsime Civiliniame kodekse reglamentuojamą santuokos galiojimą ir santuokos sudarymo procedūrą nustatančią tvarką (Civilinio kodekso 1.24 – 1.26 straipsniai).

Civilinio kodekso 1.24 straipsnis reglamentuoja *susitarimui tuoktis* taikytinos teisės kolizines taisykles. 1 šio straipsnio dalyje įtvirtinta bendroji taisyklė, pagal kuria susitarimas tuoktis ir jo teisinės pasekmės nustatomos pagal susitarimo šalių nuolatinės gyvenamosios vietos teisę. 2 straipsnio dalis nurodo klausimo sprendimo būdą, kai 1 šios straipsnio dalies neįmanoma pritaikyti, t.y. kai susitarimo tuoktis šalys yra skirtingose valstybėse. Šiuo atveju teismui reikia nustatyti su kurios valstybės teise ginčas yra glaudžiausiai susijęs. Tuomet teismas taikys vieną iš trijų alternatyvų: 1. Susitarimo tuoktis sudarymo vietos valstybės teisę. 2. Vienos iš susitarimo tuoktis šalių nuolatinės gyvenamosios vietos teisę. 3. Valstybės, kurios pilietis yra viena iš susitarimo tuoktis šalių, teisę. Pažymėtina, kad susitarimo tuoktis šalys negali pačios pasirinkti teisės, taikytinos šiam susitarimui. Tai paliekama teismo kompetencijai.⁸²

Svarbu pabrėžti, kad Lietuvos dvišalės teisinės pagalbos sutartys įgyja prioritetą prieš civilinį kodeksą, kai jose yra išspręsti taikytinos susitarimui tuoktis teisės klausimai. Tačiau, jei dvišalė sutartis nesprenžia klausimų susijusių su susitarimu tuoktis, tai taikytina teisė nustatoma pagal Civilinio kodekso 1.24 straipsnį.⁸³

Kolizinės normos, reglamentuojančios teisę, pagal kurią nustatomas *santuokos galiojimas*, įtvirtintos Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 1.25 – 1.26 straipsniuose. Šios normos įtvirtina *lex loci celebrionis (lex loci contractus celebrati)* principą. Čia santuokos galiojimo klausimą išsprendžia santuokos sudarymo vietos įstatymas. Pavyzdžiui pagal vietos įstatymus

⁸¹ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 211.

⁸² Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 110.

⁸³ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 214 – 215.

Lietuvoje sudaryta santuoka galioja ne tik Lietuvoje, bet ir už jos ribų. Ir atvirkščiai. Tarkim musulmoniškoje valstybėje pagal jos įstatymus (įteisinančius poligamiją) sudaryta santuoka (kuri prieštarauja Lietuvos įstatymuose įtvirtintai monogamijai), galios ir Lietuvoje.

Tokia santuoka, nepaisant to, kad Lietuvoje ji būtų neįmanoma, remiantis *lex loci celebrionis* principu galioja, nes ji buvo sudaryta toje valstybėje, kurioje tokia santuoka yra įtvirtinta įstatymuose.⁸⁴ Tačiau Civilinio kodekso 1.25 straipsnio 4 dalyje numatyta *lex loci celebrionis* principo išimtis. Lietuvos teisė bus taikoma nepaisant pastarojo principo, jeigu abiejų sutuoktinių nuolatinė gyvenamoji vieta buvo Lietuvoje, o santuoka jie sudarė užsienyje turėdami tikslą išvengti Civilinio kodekso 3.17 straipsnio taikymo, pagal kurį santuoka tarp pusbrolių ir pusseserių yra draudžiama. Tokia santuoka Lietuvoje bus negaliojanti, nepaisant to, kad atitinkamoje užsienio valstybėje ji būtų galiojanti.⁸⁵

Dar viena *lex loci celebrionis* principo išimtis numatyta 1.25 straipsnio 3 dalyje, kur nurodoma, kad šis principas taikomas tik tais atvejais, kai bent vieno iš besituokiančiųjų nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvoje. Tačiau galima ir priešinga situacija, kai, pagal Lietuvos teisę, santuokos registruoti negalima, nes ji Lietuvoje negaliojanti, tačiau ji gali būti pripažįstama vienoje iš besituokiančiųjų nuolatinės gyvenamosios vietos valstybėje. Tokiu atveju santuoka Lietuvoje gali būti registruojama taikant užsienio valstybėje numatytas santuokos sudarymo sąlygas, tačiau tai įmanoma tik tuo atveju, kai užsienio teisės taikymas neprieštarauja Lietuvos Respublikos viešajai tvarkai. Pavyzdžiui, remiantis 1.25 straipsnio 3 dalimi, Lietuvoje negalima registruoti santuokos, pažeidžiančios monogamijos principą, kuris įtvirtintas Civilinio kodekso 3.16 straipsnyje.⁸⁶

Civilinio kodekso 1.25 straipsnio 2 dalis yra procedūrinė norma, kuri nustato Lietuvos civilinės metrikacijos įstaigų kompetenciją registruoti santuokas, turinčias užsienio (tarptautinį) elementą ir nustato 3 būtinas sąlygas registravimo veiksmui atlikti: 1. Abiejų besituokiančiųjų nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvoje (šiuo atveju jie gali būti net ne Lietuvos piliečiai arba gali neturėti jokios pilietybės). 2. Viena iš besituokiančiųjų nuolatinė gyvenamoji vieta yra Lietuvoje. 3. Vienas iš besituokiančiųjų yra Lietuvos Respublikos pilietis (šiuo atveju jo nuolatinė gyvenamoji vieta visiškai nesvarbi). Užsienio pilietis ar asmuo, neturintis nuolatinės gyvenamosios vietos Lietuvoje, paduodamas prašymą įregistruoti santuoką, turi pateikti atitinkamą pažymą iš savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės, kad pagal tos valstybės teisę nėra kliūčių santuokai

---

⁸⁴ Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 110 – 113.

⁸⁵ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 215 – 216.

⁸⁶ Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 111 – 112.

sudaryti.⁸⁷ Minėtos kolizinės normos taikomos tik tokiu atveju, kai šių klausimų nereglamentuoja Lietuvos dvišalė teisinės pagalbos sutartis.⁸⁸

Civilinio kodekso 1.26 straipsnyje reglamentuojamas *santuokos sudarymo procedūros* klausimas, kuris įtvirtinamas principu *locus regit actum*. Pagal šį principą santuokos sudarymo vietos valstybės teisė (*lex loci celebrionis*) taikoma ir santuokos sudarymo procedūrai neatsižvelgiant į besituokiančiųjų nuolatinę gyvenamąją vietą ar pilietybę. Santuoka bus pripažinta galiojančia ir tuo atveju, jei jos sudarymo tvarka atitiko bent vieno iš sutuoktinių nuolatinės gyvenamosios vietos ar pilietybės valstybės teisės reikalavimus. Pavyzdžiui Lietuvos pilietė sudaro santuoką bažnytine tvarka su Y valstybės piliečiu Y valstybėje, pagal kurios teisę pripažįstama tik civiline tvarka sudaryta santuoka. Taigi Y valstybės teisės požiūriu, ši santuoka negalioja. Tačiau pagal Lietuvos teisę, ji galioja, nes Lietuvos teisė pripažįsta bažnytine tvarka sudarytas santuokas. Ši kolizinė norma taip pat taikoma tik tais atvejais, kai galiojanti Lietuvos tarptautinė sutartis nenumato kitokių kolizinių normų.⁸⁹

2.2.2. Paveldėjimas

Paveldėjimo santykiams taikytinos teisės kolizinės normos nustatytos Civilinio kodekso 1.60 – 1.62 straipsniuose. Šiuo atveju taip pat, kaip ir santuokos klausimais, Civilinio kodekso nuostatomis nesutampant su galiojančios Lietuvos tarptautinės sutarties kolizinėmis normomis, taikomos tarptautinės sutarties kolizinės normos.

Nustatant testamentą galiojimą paprastai svarbios dvi aplinkybės: palikėjo galėjimas sudaryti testamentą, t.y. testamentinis veiksnumas (Civilinio kodekso 1.60 straipsnis) ir testamentas forma (Civilinio kodekso 1.61 straipsnis).⁹⁰

Veiksnumas pagal testamentą, t.y. fizinio asmens galėjimas sudaryti, pakeisti ar panaikinti testamentą nustatomas pagal testatoriaus *nuolatinės gyvenamosios vietos* valstybės teisę. Pavyzdžiui asmuo, turintis nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvoje, sudaro testamentą atostogaudamas Kipre. Tokiu atveju testatoriaus testamentinis veiksnumas bus nustatomas pagal Lietuvos, o ne pagal Kipro teisę. Tačiau šiai nuostatai taikoma išimtis, jei testatoriaus nuolatinės gyvenamosios vietos nustatyti neįmanoma arba jei testatorius nuolatinės gyvenamosios vietos

---

⁸⁷ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 217.

⁸⁸ Ten pat. P. 217.

⁸⁹ Ten pat. P. 218 – 219.

⁹⁰ Ten pat. P. 283.

apskritai neturėjo. Tokiu atveju testamentinį veiksnumą galima nustatyti pagal testamentą sudarymo, pakeitimo ar panaikinimo vietos valstybės teisę.⁹¹

Tuo tarpu sprendžiant dėl testamentą galiojimo jo formos atžvilgiu yra kiek kitaip. Civilinio kodekso 1.61 straipsnio 1 dalyje įtvirtinta bendroji kolizinė taisyklė, pagal kurią testamentą, jo pakeitimo ar panaikinimo formai taikoma atitinkamų sandorių *sudarymo vietos valstybės teisė (lex loci actus)*. Taigi, formos požiūriu galioja testamentas, kurio forma atitinka jo sudarymo vietos valstybės teisės reikalavimus. Pavyzdžiui, atostogaudamas Egipte Lietuvos pilietis sudaro testamentą. Tokiu atveju testamentą galiojimas formos atžvilgiu bus nustatomas ne pagal Lietuvos, o pagal Egipto teisę. Nors pagal Lietuvos teisę testamentas dėl formos reikalavimų ir negalioja, jis galios, jeigu jo forma atitiks Egipto (*lex loci actus*) teisės reikalavimus.⁹²

Civilinio kodekso 1.61 straipsnio 2 dalis įtvirtina specialią kolizinę normą, nustatančią to paties straipsnio 1 dalyje esančios taisyklės išimtį. Testamentas, jo pakeitimas arba panaikinimas galios, jeigu šių sandorių forma atitiks bent vienos iš trijų valstybių teisės reikalavimus: 1. Testamentą *sudarymo vietos valstybės*. 2. Testatoriaus *nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės*. 3. Testatoriaus *pilietybės valstybės* teisės reikalavimus.⁹³ To paties straipsnio toje pačioje dalyje nustatyta dar viena specialioji kolizinė norma, taikoma tik jeigu palikimą sudaro nekilnojamas daiktas. Šiuo atveju be jokiu išimčių testamentą formai bus taikoma tos valstybės teisė, kurioje yra nekilnojamas daiktas. Pavyzdžiui, jeigu nekilnojamas daiktas yra Lietuvoje, tai nepriklausomai nuo testamentą sudarymo vietos, testatoriaus pilietybės ar jo nuolatinės gyvenamosios vietos, testamentą forma turi atitikti Lietuvos teisės reikalavimus.

Tais atvejais, kai testamentu paliekamas tiek kilnojamas, tiek nekilnojamas turtas, galiojimo klausimas sprendžiamas atsižvelgiant į tai, kad tokiu atveju testamentą formai gali būti taikoma skirtingų valstybių teisė. Šiuo atveju testamentą formą reikia išskaidyti į dvi savarankiškas dalis: vieną – dėl kilnojamųjų, kitą – dėl nekilnojamųjų daiktų. Dėl to įmanoma, kad testamentas galios tik kilnojamiesiems daiktams, o nekilnojamieji daiktai bus paveldimi pagal įstatymą, nes ta testamentą dalis negalios.⁹⁴

Lietuvos dvišalėse tarptautinėse teisinės pagalbos sutartyse dažniausiai numatoma, kad testamentą formai taikoma susitariančiosios šalies, kurios *piliētis* buvo palikėjas sudarydamas testamentą teisė. Kai kuriais atvejais testamentui galioti pakanka, kad jo forma atitiktų susitariančiosios šalies, kurios teritorijoje jis buvo sudarytas, pakeistas ar panaikintas, teisės

⁹¹ Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 154.

⁹² Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 284.

⁹³ Ten pat.

⁹⁴ Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 155.

reikalavimus (pvz., Lietuvos ir Rusijos sutarties 44 straipsnis, Lietuvos ir Lenkijos sutarties 42 straipsnio 2 dalis).⁹⁵

Kitiems paveldėjimo teisės santykiams taikytiną teisę nustato Civilinio kodekso 1.62 straipsnis.

Pagal Civilinio kodekso 1.62 straipsnio 1 dalį, visi klausimai, susiję su kilnojamųjų daiktų paveldėjimu sprendžiami pagal palikėjo *nuolatinės gyvenamosios vietos* jam mirštant valstybės teisę. Pavyzdžiui, palikėjo nuolatinė gyvenamoji vieta buvo Ispanijoje, todėl Lietuvoje esantis jo kilnojamas turtas bus paveldimas pagal Ispanijos teisę.⁹⁶

Civilinio kodekso 1.62 straipsnio 2 dalis skirta apsaugoti Lietuvoje gyvenančius įpėdinius, turinčius teisę į privalomąją palikimo dalį palikėjai buvus Lietuvos piliečiu. Tokiais atvejais Lietuvoje gyvenantys palikėjo – Lietuvos piliečio, įpėdiniai privalomąją palikimo dalį paveldi pagal Lietuvos teisę. Ši kolizinė norma netaikoma, kai palikimą sudaro nekilnojamieji daiktai, nes, pagal šio straipsnio 2 dalį tokiu atveju vadovaujamosi *lex rei sitae* principu. Pavyzdžiui, Lietuvos piliečiui mirus, jo nekilnojamas turtas esantis Ispanijoje bus paveldimas pagal Ispanijos teisę.⁹⁷

Tais atvejais, kai pagal paveldėjimo santykiams taikytiną teisę turtas negali pereiti užsienio valstybei, kai kitų įpėdinių nėra, o turtas yra Lietuvoje, tai šis turtas pereina Lietuvos Respublikos nuosavybėn ne pagal paveldėjimo teisės, o pagal daiktinės teisės normas, t.y. kaip šeimininkis turtas.⁹⁸ Šį specialų atvejį reglamentuoja Civilinio kodekso 1.62 straipsnio 3 dalis.

Gvildenant žemės paveldėjimo klausimą būtina atkreipti dėmesį į Civilinio kodekso 5.75 straipsnį, kuriame išskiriamas atvejis, kai žemę paveldi įpėdinis, kuris pagal Lietuvos Respublikos įstatymus negali turėti nuosavybės teisės į žemę. Tokiu atveju jis įgyja teisę tik į pinigų sumą, gautą Vyriausybės nustatyta tvarka pardavus jo paveldėtą žemę.

2.2.3. Nekilnojamojo turto įgijimo ypatumai

Nagrinėjant klausimus susijusius su nekilnojamuoju turtu pirmiausia būtina išsiaiškinti, ar daiktas, dėl kurio kilęs ginčas, yra kilnojamas ar nekilnojamas, kadangi atskirose valstybėse daikto kvalifikavimo klausimu nuomonė gali skirtis. Taigi pirmiausia kyla daikto kvalifikavimo problema ir klausimas, pagal kurios valstybės teisę – *lex fori* ar *lex rei sitae* daiktą būtina kvalifikuoti. Civilinio kodekso 1.48 straipsnio 1 dalis pateikia atsakymą į šį klausimą.

⁹⁵ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 285.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 285.

⁹⁸ Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. - Vilnius: Justitia, 2001. P. 156.

Daiktas pripažįstamas kilnojamuoju arba nekilnojamuoju pagal teisę tos valstybės, kurioje jis yra, t.y. taikomas *lex rei sitae* principas.⁹⁹ Tokiu būdu įtvirtinamas bendrasis kolizinis principas, kad nuosavybės teisė ir kitos daiktinės teisės (įkeitimas, servitutas, uzufruktas ir pan.) į nekilnojamąjį daiktą yra nustatomos pagal teisę tos valstybės, kurioje tas daiktas yra. Taigi, žemės, pastatų buvimo vietos nustatymas problemų nekelia.¹⁰⁰

Pagal *lex rei sitae* principą reguliuojami visi nuosavybės teisės ir kitokių daiktinių teisių į nekilnojamąjį turtą klausimai, šių teisių turinys, jų gynimas, taip pat kiti, pavyzdžiui prievolių teisės klausimai, glaudžiai susiję su daiktinėmis teisėmis. Pavyzdžiui, *lex rei sitae* reguliuoja sandorių, susijusių su nekilnojamuoju daiktu formą (Civilinio kodekso 1.38 straipsnio 3 dalis). Tas pats principas taikomas ir siekiant nustatyti, ar nuosavybės teisės perleidimui būtinas faktinis daikto perdavimas ir kas būtina siekiant pripažinti buvus faktinį perdavimą. Šalių teisnumas bei veiksnumas taip pat nustatomas pagal *lex rei sitae* principą, jeigu šalys sudarė sandorį dėl nekilnojamojo daikto. Pavyzdžiui, ar dovanotojas turėjo teisę ir galėjo dovanoti nekilnojamąjį daiktą, turi būti nustatoma ne tik pagal jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybės teisę (Civilinio kodekso 1.15 – 1.16, 1.19 straipsniai), bet ir pagal nekilnojamojo daikto, kuris yra dovanojimo sutarties dalykas, buvimo vietos valstybės teisę. Pagal tą patį *lex rei sitae* principą sprendžiama ir dėl sandorių, susijusių su nekilnojamuoju daiktu galiojimo.¹⁰¹

Nuosavybės teisės į nekilnojamąjį daiktą įgijimas įgyjamosios senaties būdu, oficiali nuosavybės ir kitų daiktinių teisių registracija taip pat nustatoma pagal teisę tos valstybės, kurioje yra tas nekilnojamasis daiktas (taikomas *lex rei sitae* principas).¹⁰²

Lex rei sitae kolizinį principą įtvirtina ir Lietuvos dvišalės tarptautinės teisinės pagalbos sutartys (pavyzdžiui, Lietuvos ir Lenkijos sutarties 36 straipsnis, Lietuvos ir Rusijos sutarties 38 straipsnis, Lietuvos ir Baltarusijos sutarties 39 straipsnio 1 dalis, Lietuvos, Estijos ir Latvijos sutarties 37 straipsnio 1 dalis).¹⁰³

Kadangi Europos Sąjunga kolizines normas palieka Europos Sąjungos valstybių kompetencijai, yra labai tikėtina, kad kiekvienos valstybės atskirai nustatytas šių klausimų reglamentavimas apsunkins civilinę apyvartą tarp Europos Sąjungos šalių. Gali kilti taikytinos teisės ar kitų problemų, kai tą patį santykį sieks reglamentuoti skirtingos nacionalinės teisės sistemos, skirtingai priskirdamos taikytiną teisę. Nors taikytinos teisės klausimai ir nėra šio darbo objektas, reikėtų pagalvoti, ar nebūtų tikslinga inicijuoti kolizinių normų derinimą Europos Sąjungos valstybėse narėse, siekiant išvengti bereikalingos normų konkurencijos, įmanomos šiuos santykius paliekant visiškai nacionalinių valstybių autonomijai.

⁹⁹ Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001. P. 268.

¹⁰⁰ Ten pat. P. 271.

¹⁰¹ Ten pat. P. 272.

¹⁰² Ten pat.

¹⁰³ Ten pat. P. 273.

3. NEKILNOJAMOJO TURTO ĮSIGIJIMO PROBLEMATIKA UŽSIENIEČIŲ ATŽVILGIU IKI STOJIMO Į EUROPOS SAJUNGĄ SUTARTYJE NUSTATYTO 7 METŲ PEREINAMOJO LAIKOTARPIO PABAIGOS

3.1. Lietuvoje

Lietuvos Respublika, derybų procese dėl narystės Europos Sąjungoje nekilnojamojo turto pardavimo užsieniečiams klausimu, konstatavo, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnis prieštarauja Europos Sąjungos teisėje įtvirtintam laisvo kapitalo judėjimo principui. Dėl to Lietuvos Respublikos derybų pusė paskelbė iki 2003 metų pabaigos priimsianti atitinkamą Konstitucijos pakeitimo įstatymą (čia ir toliau aut. vert.).¹⁰⁴

Laisvas kapitalo judėjimas įtvirtinamas ne vien Europos Bendrijos sutartyje, bet ir 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyvoje 88/361/EEB „Dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo“. Šioje direktyvoje buvo sureguliuota nekilnojamojo turto įsigijimo problema užsieniečiams. Direktyvos teisinis perkėlimas į nacionalinę teisę buvo pavestas pačių valstybių narių kompetencijai.¹⁰⁵ Lietuvoje šiai problemai išspręsti buvo priimtas Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstitucinis įstatymas (toliau – konstitucinis įstatymas).

Pradedant nagrinėti šį skyrių reikia išsiaiškinti sąvoką „užsieniečiai“, bei atskirti ją nuo platesnės sąvokos „užsienio subjektai“, kuri apima ne vien užsieniečius, bet ir užsienio juridinius asmenis, bei kitas užsienio organizacijas. Atsakymą į šį klausimą pateikia konstitucinio įstatymo 2 straipsnio 2 dalis: „**Užsieniečiai** – užsienio valstybių piliečiai ir užsienio valstybių nuolatiniai gyventojai, taip pat Lietuvos Respublikos nuolatiniai gyventojai, neturintys Lietuvos Respublikos pilietybės.“¹⁰⁶

2004 m. gegužės 1 d., Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą įsigaliojo konstitucinio įstatymo antrasis skirsnis, reglamentuojantis užsienio subjektų teisę įsigyti nuosavybės teise žemę, vidaus vandenį ir miškus.

Konstitucinio įstatymo 4 straipsnis apibrėžia užsienio subjektus, atitinkančius Lietuvos pasirinktos europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus:

¹⁰⁴ Herma C., Jaworski R., Kopytko K. et alii. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców – aspekty prawne i negocjacyjne. – Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2002. P. 8.

¹⁰⁵ Szytk R. Aktualne zasady nabywania nieruchomości położonych w Polsce przez cudzoziemców // Rejent. 2004, Nr. 3-4 (155-156). P. 43.

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstitucinis įstatymas Nr. I-1392 // Valstybės žinios. 1996, Nr. 64-1503.

- Valstybės Europos Sąjungos narės arba valstybės, sudariusios Europos sutartį (Asociacijos sutartį) su Europos bendrijomis, bei jų šalimis narėmis;
- Ekonominio bendradarbiavimo ir plėtros organizacijos valstybės;
- Šiaurės Atlanto Sutarties Organizacijos (NATO) valstybės;
- Europos ekonominės erdvės susitarimo valstybės.

Taigi, aukščiau išvardintų Lietuvos pasirinktos europinės ir transatlantinės integracijos valstybių piliečiai ir šių užsienio valstybių nuolatiniai gyventojai, taip pat Lietuvos Respublikos nuolatiniai gyventojai, neturintys Lietuvos Respublikos pilietybės vadovaujantis konstitucinio įstatymo 6 straipsniu turi teisę įsigyti nuosavybės teise žemę, vidaus vandenį ir miškus ta pačia tvarka ir tomis pačiomis sąlygomis, kaip ir Lietuvos Respublikos piliečiai. Konstitucinio įstatymo 6 straipsnio 2 dalyje nustatyta, kad tie užsieniečiai, kurie neatitinka to paties įstatymo 4 straipsnyje nustatytų europinės ir transatlantinės integracijos kriterijų, negali įsigyti nuosavybės teise žemės, vidaus vandens ir miškų. Šį turtą jie gali valdyti ar naudoti Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. Tokiu būdu konstitucinio įstatymo 6 straipsnis Lietuvos Respublikos atžvilgiu užsieniečius skiria į dvi dalis: atitinkančius europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus bei tuos, kurie minėtųjų kriterijų neatitinka.

Tokių užsieniečių suskirstymą paaiškina konstitucinio įstatymo 16 straipsnio 1 dalis, kurioje teigiama: „Šio Įstatymo 4 straipsnyje nustatytus kriterijus atitinkančių užsienio subjektų teisė įsigyti žemės sklypus Lietuvoje yra preferencija, skirta Lietuvos pasirinktai europinei ir transatlantinei integracijai į valstybių sąjungas ir organizacijas bei Europos sutarties, steigiančios Europos bendrijų bei jų šalių narių ir Lietuvos Respublikos asociaciją, nuostatomis įgyvendinti. Ši preferencija taikoma abipusiškumo pagrindais, kai Lietuvos kilmės subjektams užsienio šalyje suteikiamos ne mažesnės teisės.“¹⁰⁷

Konstitucinio įstatymo 17 straipsnio 2 dalis nustato, kad atitinkantys europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus užsieniečiai gali įsigyti žemės ūkio paskirties ir miško ūkio paskirties žemės iki Lietuvos Respublikos stojimo į Europos Sąjungą sutartyje apibrėžto 7 metų pereinamojo laikotarpio pabaigos tik su sąlyga, kad jie *ne mažiau kaip 3 metus Lietuvoje nuolat gyveno ir vertėsi žemės ūkio veikla*.

Be to, konstitucinio įstatymo 5 straipsnis numato žemės, vidaus vandens ir miškų pardavimo apribojimą, kol į juos nebus atkurtos Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisės.

Taigi žemės ūkio paskirties bei miškų ūkio paskirties žemę gali nuosavybės teise įsigyti tik tie europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus atitinkantys užsieniečiai, kurie ne mažiau kaip 3 metus Lietuvoje nuolat gyveno ir vertėsi žemės ūkio veikla. Be to, vadovaujantis

¹⁰⁷ Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstitucinis įstatymas Nr. I-1392 // Valstybės žinios. 1996, Nr. 64-1503.

konstitucinio įstatymo 5 straipsniu žemę, į kurią pagal Lietuvos Respublikos įstatymus privalo būti atkurtos Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisės, atitinkantys europinės ir transatlantinės integracijos kriterijus užsieniečiai gali įsigyti tik po to, kai pagal įstatymus bus atkurtos Lietuvos Respublikos piliečių nuosavybės teisės į ją ir žemės nuosavybės teisės bus įstatymų nustatyta tvarka įregistruotos.

Žemės ūkio paskirties, bei miškų ūkio paskirties sąvokas apibrėžia Lietuvos Respublikos žemės įstatymo 25 ir 26 straipsniai. Nekilnojamasis turtas pagal Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymo 2 straipsnio 7 dalį yra nekilnojamojo turto registre registruojami nekilnojamieji daiktai.

3.2. Lenkijoje

Lenkijos Respublikos teritorijoje esančio nekilnojamojo turto apyvartą dalyvaujant užsieniečiams iš esmės reguliuoja 1920 m. kovo 24 d. įstatymas „Dėl užsieniečių įsigyjamo nekilnojamojo turto.“¹⁰⁸ Tai unikalus Lenkijos Respublikos teisinis aktas, kuris, nepaisant to, kad buvo ne kartą atnaujinamas, išsaugojo savo pirminius universalius valstybės sienų apsaugos principus. Daug pakeitimų į įstatymą buvo įnešta 2004 m. vasario 20 d., kadangi reikėjo įgyvendinti Europos Bendrijos sutartyje numatytą laisvą kapitalo judėjimo principą, apie kurio įtvirtinimą kalba 1988 m. birželio 24 d. Tarybos direktyva 88/361/EEB „Dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo“. Įstatymo veikimo ribos buvo praplėstos žemės ūkio paskirties žemės klausimu derinant jį su Europos Sąjungos teisės nuostatomis.¹⁰⁹

Užsieniečių įsigyjamo nekilnojamojo turto įstatymas (toliau – 1920 metų įstatymas) „užsieniečio“ sąvoką 1 straipsnio 2 dalyje aiškina ketveriopai: 1. Fiziniai asmenys. 2. Juridiniai asmenys su centrine administracija užsienyje. 3. Neturinčios juridinio statuso užsieniečių – fizinių ir (ar) juridinių asmenų bendrovės su centrine administracija užsienyje, kurios buvo įkurtos pagal užsienio šalių įstatymus. 4. Kontroliuojami juridiniai asmenys ir prekybos bendrovės, neturinčios juridinio asmens statuso su centrine administracija Lenkijos Respublikoje.¹¹⁰ Šiame darbe kalbant apie 1920 metų įstatymą bus turima omenyje pirmoji pastarajame įstatyme aiškinamos sąvokos „užsienietis“ reikšmė, t.y. fiziniai asmenys.

Pagal 1920 metų įstatymą užsieniečiais yra laikomi tie fiziniai asmenys, kurie neturi Lenkijos pilietybės. Tai reiškia, kad užsieniečiais laikomi taip pat tie fiziniai asmenys, kurie turi

¹⁰⁸ Ustawa z dnia 24 marca 1920 r. „O nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców” // Dz.U.04.167.1758.

¹⁰⁹ Szytk R. Aktualne zasady nabywania nieruchomości położonych w Polsce przez cudzoziemców // Rejent. 2004, Nr. 3-4 (155-156). P. 41 – 42.

¹¹⁰ Herma C., Jaworski R., Kopytko K. et alii. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców – aspekty prawne i negocjacyjne. – Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2002. P. 23 – 25.

užsienio valstybės pilietybę, taip pat tie fiziniai asmenys, kurie neturi jokios pilietybės, bei fiziniai asmenys, kurių pilietybės negalima nustatyti. Tai reiškia, kad užsieniečiu laikomas toks fizinis asmuo, kuris neturi Lenkijos pilietybės. Šiuo atveju jokios teisinės reikšmės neturi fizinio asmens – užsieniečio nuolatinė gyvenamoji vieta. Fizinio asmens statuso taip pat nekeičia leidimo apsigyventi Lenkijos Respublikos teritorijoje gavimas, nes tokiu atveju fizinis asmuo vis tiek išlieka užsieniečiu.¹¹¹

1920 metų įstatymo 1 straipsnio 1 skyriuje parašyta: „Užsienietis, norintis įsigyti nekilnojamą turtą, turi gauti leidimą. Leidimas išduodamas administracinio sprendimo būdu per vidaus reikalų ministrą neprieštaraujant krašto apsaugos ministrui, o žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo atveju – neprieštaraujant žemės ūkio plėtros ministrui“.¹¹²

Taigi, įteisintas organas, išduodantis leidimus užsieniečiams nekilnojamojo turto įsigijimui yra vidaus reikalų ministras, kuris leidimą išduodamas privalo bendradarbiauti su krašto apsaugos ministru arba su žemės ūkio plėtros ministru. Tai reiškia, kad nurodytų organų neigiamas atsakymas padaro neįmanomu tokio leidimo įsigijimą užsieniečiui. Prieš išduodamas leidimą vidaus reikalų ministras vadovaujantis 1920 metų įstatymo 2 straipsnio 1 dalies 2 punktu „atlikti patikrinimą ar užsienietis, įsigydamas nekilnojamąjį turtą nekelia grėsmės valstybės saugumui ar viešėjai tvarkai, o taip pat ar toks veiksmas sutiks su valstybės interesais“. Leidimo išdavimo klausimu vidaus reikalų ministras gali kreiptis ir į kitus administracinius organus. Kaip matome, leidimo išdavimo klausimas siejamas ne vien su vidaus reikalų ministru, o ir su kitais valdžios organais.¹¹³

Be to, remiantis 1920 metų įstatymo 2 straipsnio 2 dalimi vidaus reikalų ministras užsieniečiui, pageidaujantiems įsigyti nekilnojamąjį turtą gali nustatyti specialias sąlygas, nuo kurių įvykdymo priklausys to nekilnojamojo turto įsigijimo galimybė. Taigi, leidimas gali būti sąlyginis, nes jo įgyvendinimas bus įmanomas tik užsieniečiui prisiėmus jam uždedamas pareigas.¹¹⁴

1920 metų įstatymas nėra visiškai beatodairiškas užsieniečių atžvilgiu, nes taipogi numato situaciją, kai užsieniečiams įsigyjant nekilnojamąjį turtą leidimas nebūtinus.¹¹⁵ Šio įstatymo 8 straipsnyje nurodomi atvejai, kai užsienietis gali be leidimo įsigyti nekilnojamąjį turtą. Taigi, leidimas nekilnojamajam turtui įsigyti nebūtinus, kai:

---

¹¹¹ Ten pat. P. 24.

¹¹² Ustawa z dnia 24 marca 1920 r. „O nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców” // Dz.U.04.167.1758.

¹¹³ Herma C., Jaworski R., Kopytko K. et alii. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców – aspekty prawne i negocjacyjne. – Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2002. P. 29 – 31.

¹¹⁴ Ten pat. P. 31.

¹¹⁵ Herma C., Jaworski R., Kopytko K. et alii. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców – aspekty prawne i negocjacyjne. – Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2002. P. 23.

1. Užsienietis pageidauja įsigyti atskirą gyvenamąją patalpą, kurios sąvoka apibrėžiama 1994 m. birželio 24 d. įstatyme „Dėl patalpų nuosavybės“¹¹⁶ Tame pačiame punkte numatyta garažo patalpos įsigijimo galimybė, kai tai siejasi su pirkėjo poreikiais.

2. Užsienietis pageidauja įsigyti bet kokią nekilnojamąją turtą. Tačiau šiuo atveju taikoma išlyga – *užsienietis Lenkijos Respublikoje privalo būti gyvenęs mažiausiai 5 metus nuo leidimo jam apsigyventi šalyje suteikimo*. Reikalavimas būti 5 metus gyvenus Lenkijos Respublikoje neturi jokio teisinio pagrindo, kai įsigijimo objektu, kaip minėta, yra atskira gyvenamoji patalpa.

3. Užsienietis, pageidaujantis įsigyti nekilnojamąją turtą yra Lenkijos pilietybę turinčio asmens sutuoktinis, kadangi įgytas nekilnojamasis turtas bus bendra įstatymiška sutuoktinių nuosavybė. Tačiau šiuo atveju užsienietis turi būti gyvenęs Lenkijos Respublikoje mažiausiai 2 metus nuo leidimo jam apsigyventi šalyje suteikimo.

4. Užsienietis, pageidaujantis įsigyti nekilnojamąją turtą, įsigijimo dieną yra teisėtas palikėjo nekilnojamojo turto paveldėtojas pagal įstatymą, o palikėjas mažiausiai 5 metus buvo to nekilnojamojo turto savininku.

Išvardintiems atvejams išimtį numato to paties įstatymo 8 straipsnio 3 dalis, kurioje nustatyta, kad leidimas nekilnojamam turtui įsigyti negalimas kai nekilnojamasis turtas yra pasienio ruože arba kai tai yra žemės ūkio paskirties žemė, kurios plotas viršija 1 hektarą.

1920 metų įstatymo 8 straipsnio 2 dalyje išvardijami atvejai, kai iš užsieniečių nereikalaujama gauti leidimo nekilnojamam turtui pirkti, kai jie yra Europos Ekonominės Erdvės Susitarimo valstybių (Europos Sąjungos valstybės, Islandija, Lichtenšteinas, Norvegija) piliečiai išskyrus atvejus, kai pageidaujama įsigyti:

1. Žemės ūkio paskirties žemę ar miškų ūkio paskirties žemę nepraėjus 12 metų nuo Lenkijos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą dienos.

2. Antrą namą (*drugi dom*) nepraėjus 5 metams nuo Lenkijos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą dienos. (Tam tikrais atvejais į 1920 metų įstatymą įvedamos naujos definicijos, kaip kad „*drugi dom*“. Įstatyme ši sąvoka reiškia nekilnojamąją turtą, kuris naudojamas tiesiog kaip gyvenamoji patalpa arba kaip pastatas skirtas rekreaciniams ar poilsio tikslams, kuris negali būti laikomas užsieniečio nuolatine gyvenamąja vieta).¹¹⁷

Jeigu Europos Ekonominės Erdvės Susitarimo valstybių piliečiai sudaro žemės nuomos sutartį, jiems taikomos nuolaidos, kurios išvardytos 1920 metų įstatymo 8 straipsnio 2a dalyje.

¹¹⁶ Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. „O własności lokali” // Dz.U.00.80.903.

¹¹⁷ Szytk R. Aktualne zasady nabywania nieruchomości położonych w Polsce przez cudzoziemców // Rejent. 2004, Nr. 3-4 (155-156). P. 65.

1920 metų įstatymas nepateikia nekilnojamojo turto apibrėžimo, dėl to tenka remtis bendrais principais, numatytais privaloma teisine tvarka.¹¹⁸ Šiuo metu įstatymas teisiškai reguliuoja užsieniečio nuosavybės teise įgyjamą nekilnojamąjį turtą, kuris apibrėžiamas Lenkijos Respublikos civiliniame kodekse¹¹⁹ bei 2003 m. balandžio 11 d. 2003 m. žemėtvarkos įstatyme¹²⁰ (toliau – žemėtvarkos įstatymas). Į minėtojo žemėtvarkos įstatymo nuostatas užsieniečiui pageidaujant įsigyti žemės ūkio paskirties žemę nukreipia 1920 metų įstatymo 1a straipsnio 6 dalis.

Žemėtvarkos įstatymo 3 straipsnis nustato žemės ūkio paskirties nekilnojamojo turto pardavimo tvarką. Paminėtina, kad fiziniam arba juridiniam asmeniui, išskyrus „*Agencja Nieruchomości Rolnych*“ (žemės ūkio paskirties nekilnojamojo turto agentūra, toliau – agentūra), parduodant žemės ūkio paskirties nekilnojamąjį turtą, pirmumo teisė pirkti priklauso parduodamos žemės nuomininkui, jei jis buvo raštiškai sudaręs žemės nuomos sutartį ir ją vykdė mažiausiai 3 metus ir jei jo įsigyjamas nekilnojamas turtas sudaro nuomininko šeimos ūkio dalį ar jį nuomoja žemės ūkio produkcija užsiimantis kooperatyvas. Jeigu nėra kam pasinaudoti šia pirmumo teise arba jei nustatytas sąlygas įvykdęs žemės nuomininkas jam teikiama pirmumo teise nepasinaudoja, tuomet pirmumo teisė pirkti priklauso agentūrai, kuri atstovauja valstybės išdą. Tačiau agentūra negali pasinaudoti pirmumo teise pirkti, jei įsigyjant žemės ūkio paskirties nekilnojamąjį turtą praplečiamas šeimos ūkis (kurio plotas negali viršyti 300 hektarų), o įsigyjamas nekilnojamas turtas yra toje gminoje ar tos gminos kaimynystėje, kur gyvena pirkėjas.

Tik nepasinaudojus aukščiau minėtiems subjektams jiems teikiama pirmumo teise atsiranda galimybė kitiems suinteresuotiems asmenims, atitinkantiems žemėtvarkos įstatyme nustatytas sąlygas, pirkti žemės ūkio paskirties žemę. Taigi, žemės paskirties nekilnojamojo turto pardavimo atveju pirmiausia būtina apie pardavimo sutarties turinį pranešti žemės nuomininkui ir tik praėjus nustatytam laiko tarpui, jei žemės nuomininkas nepasinaudoja jam teikiama pirmumo pirkti teise, apie pardavimo sutarties turinį pranešama agentūrai.¹²¹ Tuomet sudaroma pardavimo sutartis *su sąlyga*, kad ji galios tokiu atveju, jeigu agentūra per 1 mėnesį nepasinaudos pirmumo teise pirkti.¹²²

Žemėtvarkos įstatymo 1 straipsnis pabrėžia, kad jo paskirtis yra žemės ūkio plotų struktūros subalansavimas, atoveikis pernelyg didelei žemės ūkio paskirties žemių koncentracijai, bei užtikrinimas, kad žemės ūkyje ūkininkautų kompetentingi asmenys. Žemėtvarkos įstatymo 7 straipsnio 3 dalyje yra nuostata, kad pripažįstami ir žemės ūkio kvalifikaciją patvirtinantys

¹¹⁸ Szytk R. Aktualne zasady nabywania nieruchomości położonych w Polsce przez cudzoziemców // Rejent. 2004, Nr. 3-4 (155-156). P. 61.

¹¹⁹ Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny // Dz.U.64.16.93.

¹²⁰ Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. „O kształtowaniu ustroju rolnego” // Dz.U.03.64.592.

¹²¹ Truskiewicz Z. Przeniesienie własności nieruchomości rolnej w świetle ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego // Rejent. 2003, Nr. 9, Nr. 10. P. 21.

¹²² Ten pat. P. 25 – 26.

dokumentai, kuriuos išdavė Europos Ekonominės Erdvės Susitarimo valstybių atitinkamos institucijos. Tačiau ši nuostata įsigalioja tik nuo Lenkijos Respublikos įstojimo į Europos Sąjungą dienos.

Kaip akivaizdu iš pateiktos lyginamosios analizės, Lietuvai ir Lenkijai netgi tapus Europos Sąjungos narėmis, faktiškai šis klausimas liks reglamentuojamas skirtingai kiekvienoje valstybėje. Notarinių veiksmų atlikimo kontekste tai reiškia, kad iki pereinamųjų laikotarpių pabaigos nebus įmanoma sukurti standartinės šių veiksmų atlikimo procedūros, kuri galėtų būti taikoma visoje Europos Sąjungoje, siekiant užtikrinti sėkmingą Europos Sąjungos piliečių naudojimąsi Europos Sąjungos teikiamomis perspektyvomis.

4. NOTARIATO PERSPEKTYVOS EUROPOS SĄJUNGOS ERDVĖJE

4.1. Bazelio Konvencijos ratifikavimo reikšmė paveldėjimo teisiniams santykiams

2004 m. gegužės 19 d. Lietuva ratifikavo 1972 m. gegužės 16 d. Bazelyje priimtą Konvenciją (toliau – Konvencija) dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo.¹²³ Konvencijos¹²⁴ 2 straipsnis nurodo, kad „kiekviena Susitariančioji Valstybė įsteigia arba paskiria vieną ar kelias įstaigas, atsakingas už Konvencijoje nustatytą registravimą ir prašymus dėl informacijos“. Lietuvos Respublikos įstatymo „Dėl Konvencijos dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo ratifikavimo“ 2 straipsnyje nustatyta, kad Lietuvoje tokia įstaiga yra skiriama Centrinė hipotekos įstaiga, kuri bus atsakinga už Konvencijoje nustatytą registravimą, prašymus dėl informacijos ir tarptautinį bendradarbiavimą.

Centrinė hipotekos įstaiga be kitų jai pavestų funkcijų yra ir testamentų registro tvarkymo įstaiga. Testamentų registras – bene vienintelis naujajame Civiliniame kodekse (5.32 straipsnio 1 dalis) numatytas naujasis valstybės registras, pradėjęs veiklą Civilinio kodekso patvirtinimo, įsigaliojimo ir įgyvendinimo įstatyme numatytais terminais, t.y. 2001 m. liepos 1 d. Pagrindinis šio registro tikslas yra visapusiškai užtikrinti testamentinių įpėdinių teises vienoje vietoje kaupiant ir sisteminant duomenis apie Lietuvos Respublikoje patvirtintus, priimtus saugoti, panaikintus ar pripažintus negaliojančiais testamentus bei palikimo priėmimo faktus, taip suteikiant galimybę teisinį interesą turintiems asmenims, notarams ir teismams po palikėjo mirties gauti informaciją apie testamentą sudarymo faktą, testamentą saugojimo vietą bei visas pradėtas paveldėjimo bylas.¹²⁵

Konvencijos esmė – sukurti testamentų registravimo sistemą, kuri padėtų po testatoriaus mirties atskleisti testamentą buvimo vietą, nepriklausomai nuo to, kurioje valstybėje jis buvo sudarytas. Šio tikslo įgyvendinimo siekiama dviem būdais:

- Testatoriui sudaroma galimybė testamentą įregistruoti ne tik valstybėje, kur jis buvo sudarytas, bet ir bet kurioje kitoje valstybėje – Konvencijos dalyvėje.

¹²³ Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl konvencijos dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo ratifikavimo“, Nr. IX-2097 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 77-2658.

¹²⁴ Konvencija „Dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo“, 1972 m. gegužės 16 d. // Valstybės žinios. 2004, Nr. 77-2667.

¹²⁵ Juodka R. Veiklą pradeda naujieji registrai // Justitia. 2001, Nr. 6. P. 8.

- Įpėdiniams sudaroma galimybė, gauti duomenis ir iš kitų iš kitų Konvenciją ratifikavusių valstybių.¹²⁶

Taigi, savo pageidavimą įregistruoti testamentą kurioje nors prie Konvencijos prisijungusioje valstybėje testatorius išreiškia notarui (konsuliniam pareigūnui) patvirtinusiame arba priėmusiame saugoti testamentą. O notaras (konsulinis pareigūnas), teikdamas duomenis Testamentų registru, šį testatoriaus pageidavimą perduoda registro tvarkymo įstaigai. Registro tvarkymo įstaiga, gavusi duomenis apie tokį testatoriaus pageidavimą, tvarko testamentą registravimą atitinkamose užsienio valstybėse.¹²⁷

Centrinė hipotekos įstaiga taip pat yra įgaliota tvarkyti testamentą registraciją užsienio valstybėse – Konvencijos dalyvėse, bet ir teikti šių valstybių įgaliotoms nacionalinėms įstaigoms informacijos paklausimus bei gauti iš jų duomenis. Vadinaisi įpėdiniai, pageidaujantys sužinoti, ar testatorius nebuvo sudaręs testamentą kitoje Konvenciją ratifikavusioje valstybėje, gali kreiptis dėl tokių duomenų gavimo į Centrinę hipotekos įstaigą. Centrinė hipotekos įstaiga Testamentų registro nuostatuose bei Konvencijoje nustatyta tvarka, užklausia atitinkamą valstybę bei gautą atsakymą persiunčia duomenų gavėjui.¹²⁸

Konvencijos 4 straipsnyje nustato, kad susitariančiose valstybėse galima registruoti tiek oficialiuosius tiek asmeninius testamentus. Šias testamentą rūšis apibrėžia Civilinio kodekso 5.27 – 5.31 straipsniai. 5 straipsnyje pažymima, kad notaras, valstybinės valdžios institucijos, asmuo, nurodytas tos pačios Konvencijos 4 straipsnio 1 dalyje ar pats testatorius, turi teisę prašyti testamentą registracijos Konvenciją ratifikavusiose valstybėse. Vadovaujantis 6 Konvencijos straipsniu registravimui netaikomos jokios testatoriaus pilietybės ar gyvenamosios vietos sąlygos. 7 straipsnyje išdėstyti registracijos prašymui keliami reikalavimai. 8 straipsnyje įtvirtintas konfidencialumo principas – registracijos prašyme surašyta informacija suinteresuotiems asmenims gali būti pateikiama tik po testatoriaus mirties. Pagal 10 Konvencijos straipsnį, ši Konvencija neturi jokio poveikio susitariančiųjų valstybių teisinėms nuostatomis testamentų klausimais. Likusiuose Konvencijos straipsniuose reglamentuojamas naujų valstybių kvietimas prisijungti prie Konvencijos, Konvencijos galiojimo laikas ir kiti panašūs klausimai.

Šiuo metu yra 11 valstybių ratifikavusių Bazelio Konvenciją:

1. Belgija (įsigaliojo nuo 1977 m. gegužės 9 d.)
2. Kipras (įsigaliojo nuo 1976 m. kovo 20 d.)
3. Estija (įsigaliojo nuo 2001 m. gruodžio 22 d.)
4. Ispanija (įsigaliojo nuo 1985 m. rugsėjo 29 d.)

¹²⁶ Rudokaitė L. 2006 m. lapkričio 11 d. pranešimas „Testamentų registro veikla“ konferencijoje „Paveldėjimo teisė: teorija ir praktika“. P. 4.

¹²⁷ Ten pat. P. 4.

¹²⁸ Ten pat.

5. Italija (įsigaliojo nuo 1981 m. gruodžio 26 d.)
6. Lietuva (įsigaliojo nuo 2004 m. rugpjūčio 20 d.)
7. Liuksemburgas (įsigaliojo nuo 1982 m. rugsėjo 4 d.)
8. Olandija (įsigaliojo nuo 1978 m. kovo 13 d.)
9. Portugalija (įsigaliojo nuo 1982 m. liepos 21 d.)
10. Prancūzija (įsigaliojo nuo 1976 m. kovo 20 d.)
11. Turkija (įsigaliojo nuo 1976 m. kovo 20 d.)¹²⁹

Šiuo metu Bazelio Konvenciją yra pasirašiusios, bet dar neratifikavusios šios valstybės: Danija, Jungtinė Karalystė, Ukraina, Vokietija.¹³⁰

Lietuvai Bazelio Konvencijos ratifikavimo reikšmė paveldėjimo teisiniams santykiams globalizacijos laikais yra didžiulė, nes tokiu būdu Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdomos testamento registro funkcijos yra perkeliamos į tarptautinę plotmę.

4.2. Kokio notariato reikia Europos Sąjungai ir jos piliečiams šiandien?

Lietuvos Respublikai įstojus į Europos Sąjungą notariatas pagal Europos Bendrijos sutarties¹³¹ nuostatas taip pat turėtų integruotis į Europos Sąjungą.

Pasitaiko atvejų, kai Lietuvos Respublikos notaras ne visuomet gali užtikrinti užsienio fiziniams asmenims efektyvų notarinių veiksmų atlikimą. Tokiu būdu notaras visiškai ne dėl savo kaltės negalėdamas efektyviai atlikti notarinio veiksmo užsieniečiui gali tapti kliūtimi. Kaip tokios problemos pavyzdį būtų galima įvardinti notarui užsieniečio pateikto asmens dokumento autentiškumo patikrinimo atvejį.

Notarinio veiksmo efektyvumą būtų galima apibūdinti kaip to veiksmo atlikimą per protingą laiką, notaro klientui patiriant minimalias išlaidas, bei kiek įmanoma išvengiant įvairių biurokratinių procedūrų (vieno langelio principas).

Siekiant kiek įmanoma pašalinti notaro darbe pasitaikančias problemas, susijusias su jam užsieniečio pateikto asmens dokumento (ar kitų dokumentų) autentiškumo patikrinimu, bei siekiant įgyvendinti Europos Bendrijos sutartyje numatytą laisvą asmenų, kapitalo, paslaugų ir prekių judėjimą vertėtų inicijuoti duomenų bazės sukūrimą, kurios pagalba notaras bet kokių momentu galėtų patikrinti jam kliento pateikiamų duomenų autentiškumą.

---

¹²⁹ Council of Europe:

<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=077&CM=1&DF=10/26/2006&CL=ENG>;

prisijungimo laikas: 2006-12-19.

¹³⁰ Ten pat. Prisijungimo laikas: 2006-12-19.

¹³¹ Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.

IŠVADOS IR PASIŪLYMAI

Apibendrinant atliktą darbą galima teigti, kad darbo pradžioje iškeltas tikslas ir užsibrėžti uždaviniai iš esmės pasiekti. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad ši tema yra pakankamai plati, autorius nuomone, tolesni tyrinėjimai, susiję su šia problematika, turėtų būti tęsiami. Tolesniuose moksliniuose tyrinėjimuose galėtų būti išanalizuotas notarinių veiksmų atlikimas užsieniečiams pateikiant lyginamąją analizę su notarinių veiksmų atlikimu Lietuvos Respublikos piliečiams, taip pat sąvoka „užsienietis“ galėtų būti nagrinėjama ne vien apsiribojant fiziniais asmenimis. Šie aspektai darbe liko plačiau nenagrinėti, kadangi tai neįeina į šio darbo temą.

Darbo pradžioje iškelta hipotezė taip pat iš esmės pasitvirtino. Lietuvos Respublikoje įtvirtintas notarinių veiksmų atlikimo užsieniečiams teisinis reglamentavimas atitinka Europos Sąjungos teisės aktų, konvencijų, tarptautinių sutarčių nuostatas, tačiau tai ne visuomet užtikrina užsienio fiziniams asmenims efektyvų notarinių veiksmų atlikimą.

Atlikus tyrimą galima pateikti šias išvadas bei pasiūlymus:

1. Nepaisant to, kad Hagos Konvencijos nuostatos ženkliai sumažina oficialaus dokumento pripažinimo procedūrą kitoje prie Hagos Konvencijos prisijungusioje valstybėje, būtų idealu inicijuoti dar paprastesnę dokumentų pripažinimo procedūrą tarp Europos Sąjungos valstybių narių, kurioje nereiktų net pažymos (*Apostille*), o pakaktų vien dokumentą išdavusios valstybės anspaudu su šalies herbu.

2. Dėl dvišalių arba trišalių tarptautinių sutarčių turinio valstybių sutarimas pasiekiamas žymiai greičiau, tokiose sutartyse žymiai lengviau galima atspindėti valstybių teisinių sistemų skirtumus arba specifinius nacionalinės teisės reikalavimus, nors kita vertus dvišalės ir trišalės tarptautinės sutartys pasižymi teisinio bendradarbiavimo pagrindų ir procedūrų įvairove.

3. Kolizinės teisės klausimai nėra galutinai išspręsti, nes valstybė, nustatydamą kolizijų sprendimo principus, taiko įvairius kriterijus, todėl šie principai skirtingose valstybėse gali būti nevienodi, nustatyti taikytiną teisę sunku ir dėl to, kad neįmanoma sukurti taisyklės kiekvienai kolizinei gyvenimo situacijai.

4. Kadangi Europos Sąjunga kolizines normas palieka Europos Sąjungos valstybių kompetencijai, yra labai tikėtina, kad kiekvienos valstybės atskirai nustatytas šių klausimų reglamentavimas apsunkins civilinę apyvartą tarp Europos Sąjungos šalių. Nors taikytinos teisės klausimai ir nėra šio darbo objektas, reiktų pagalvoti, ar nebūtų tikslinga inicijuoti kolizinių normų derinimą Europos Sąjungos valstybėse narėse, siekiant išvengti bereikalingos normų konkurencijos, įmanomos šiuos santykius paliekant visiškai nacionalinių valstybių autonomijai.

5. Lietuvai ir Lenkijai netgi tapus Europos Sąjungos narėmis, faktiškai šis klausimas šiose valstybėse liks reglamentuojamas skirtingai. Notarinių veiksmų atlikimo kontekste tai reiškia,

kad iki pereinamojo laikotarpio pabaigos nebus įmanoma sukurti standartinės šių veiksmų atlikimo procedūros, kuri galėtų būti taikoma visoje Europos Sąjungoje, siekiant užtikrinti sėkmingą Europos Sąjungos piliečių naudojimąsi Europos Sąjungos teikiamomis perspektyvomis.

6. Lietuvai Bazelio Konvencijos ratifikavimo reikšmė paveldėjimo teisiniams santykiams globalizacijos laikais yra didžiulė, nes tokiu būdu Lietuvos Respublikos teritorijoje vykdomos testamentų registro funkcijos yra perkeliamos į tarptautinę plotmę.

7. Siekiant kiek įmanoma pašalinti notaro darbe pasitaikančias problemas, susijusias su jam užsieniečio pateikto asmens dokumento (ar kitų dokumentų) autentiškumo patikrinimu, bei siekiant įgyvendinti Europos Bendrijos sutartyje numatytą laisvą asmenų, kapitalo, paslaugų ir prekių judėjimą vertėtų inicijuoti duomenų bazės sukūrimą, kurios pagalba notaras bet kokių momentu galėtų patikrinti jam kliento pateikiamų duomenų autentiškumą.

8. Esant vieningos dokumentų pripažinimo sistemos nebuvimo tarp Europos Sąjungos valstybių narių ir notarui užsieniečio pateikto asmens dokumento autentiškumo patikrinimo problemoms, siūlytume atsižvelgti į šias rekomendacijas:

- inicijuoti dar paprastesnę dokumentų pripažinimo procedūrą tarp Europos Sąjungos valstybių narių;
- inicijuoti duomenų bazės sukūrimą, kurios pagalba notaras bet kokių momentu galėtų patikrinti jam kliento pateikiamų duomenų autentiškumą.

LITERATŪROS SĄRAŠAS

Norminiai teisės aktai

Lietuvos Respublikos įstatymai

1. Lietuvos Respublikos akcinių bendrovių įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1889 // Valstybės žinios. 2003, Nr. 123-5574.
2. Lietuvos Respublikos Civilinis kodeksas // Valstybės Žinios. 2000, Nr. 74-2262.
3. Lietuvos Respublikos Europos bendrovių įstatymas Nr. IX-2199 // Valstybės Žinios. 2004, Nr.: 78-2710.
4. Lietuvos Respublikos Europos kooperatinių bendrovių įstatymas Nr. X-696 // Valstybės Žinios. 2006, Nr.: 73-2764.
5. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl 2004 m. balandžio 21 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 805/2004, sukuriančio neginčytinų reikalavimų Europos vykdomąjį raštą, įgyvendinimo“, Nr. X-170 // Valstybės Žinios. 2005, Nr.: 58-2005.
6. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl konvencijos dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo ratifikavimo“, Nr. IX-2097 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 77-2658.
7. Lietuvos Respublikos įstatymas „Dėl užsieniečių teisinės padėties“, Nr. IX-2206 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 73-2539.
8. Lietuvos Respublikos juridinių asmenų registro įstatymas Nr. IX-368 // Valstybės Žinios. 2001, Nr.: 55-1940.
9. Lietuvos Respublikos Konstitucija // Valstybės žinios. 1992, Nr. 33-1014.
10. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio 3 dalies įgyvendinimo konstitucinis įstatymas Nr. I-1392 // Valstybės žinios. 1996, Nr. 64-1503.
11. Lietuvos Respublikos Konstitucijos 47 straipsnio antroje dalyje numatyto žemės sklypų išigijimo nuosavybės subjektų, tvarkos, sąlygų ir apribojimų konstitucinio įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1381 // Valstybės žinios. 2003, Nr. 34-1418.
12. Lietuvos Respublikos konsulinis statutas Nr. X-619 // Valstybės Žinios. 2006, Nr. 68-2492.
13. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto kadastro įstatymas Nr. VIII-1764 // Valstybės žinios. 2000, Nr. 58-1704.
14. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto mokesčio įstatymas Nr. X-233 // Valstybės Žinios. 2005, Nr. 76-2741.

15. Lietuvos Respublikos nekilnojamojo turto registro įstatymas Nr. I-1539 // Valstybės žinios. 1996, Nr. 100-2261.
16. Lietuvos Respublikos notariato įstatymas Nr. I-2882 // Valstybės žinios. 1992, Nr. 28-810.
17. Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių įstatymas Nr. VIII-1248 // Valstybės žinios. 1999, Nr. 60-1948.
18. Lietuvos Respublikos žemės įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-1983 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 28-868.
19. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ir kaimo plėtros įstatymas Nr. IX-987 // Valstybės žinios. 2002, Nr. 72-3009.
20. Lietuvos Respublikos žemės ūkio paskirties žemės įsigijimo laikinojo įstatymo pakeitimo įstatymas Nr. IX-2406 // Valstybės žinios. 2004, Nr. 124-4490.

Lenkijos Respublikos įstatymai

21. Ustawa z dnia 11 kwietnia 2003 r. „O kształtowaniu ustroju rolnego” // Dz.U.03.64.592.
22. Ustawa z dnia 14 lutego 1991 r. „Prawo o notariacie” // Dz.U.02.42.369.
23. Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny // Dz.U.64.16.93.
24. Ustawa z dnia 24 czerwca 1994 r. „O własności lokali” // Dz.U.00.80.903.
25. Ustawa z dnia 24 marca 1920 r. „O nabywaniu nieruchomości przez cudzoziemców” // Dz.U.04.167.1758.

Pojstatyminiai aktai, pranešimai

26. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos įsakymas „Dėl Konsulinio dokumentų legalizavimo instrukcijos”, Nr. 39 // Valstybės žinios. 1997, Nr. 78-2001.
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl dokumentų legalizavimo ir tvirtinimo pažyma (*Apostille*) tvarkos aprašo patvirtinimo”, Nr. 1079 // Valstybės žinios. 2006, Nr. 118-4477.
28. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas „Dėl Vekselių ir čekių protestavimo taisyklių ir notarų vykdomųjų įrašų atlikimo tvarkos patvirtinimo”, Nr. 988 // Valstybės žinios. 1999, Nr. 78-2323.

Europos Sąjungos teisės aktai

29. Tarybos direktyva „Dėl Europos Sąjungos piliečių gynybos, vykdomos diplomatinėmis atstovybių ir konsulinių įstaigų“, 95/553/EB, 1995 m. gruodžio 19 d.
30. Tarybos direktyva „Dėl Sutarties 67 straipsnio įgyvendinimo“, 88/361/EEB, 1988 m. birželio 24 d.

Tarptautinės sutartys

31. Konsoliduota Europos Bendrijos steigimo sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 2-2.
32. Konvencija „Dėl testamentų registravimo sistemos sukūrimo“, 1972 m. gegužės 16 d. // Valstybės žinios. 2004, Nr. 77-2667.
33. Konvencija „Dėl užsienio valstybėse išduotų dokumentų legalizavimo panaikinimo“, 1961 m. spalio 5 d. // Valstybės Žinios. 1997, Nr.: 68-1699.
34. Lietuvos stojimo į Europos Sąjungą sutartis // Valstybės žinios. 2004, Nr. 1-1.
35. Vienos konvencija „Dėl konsulinių santykių“, 1963 m. balandžio 24 d. // Valstybės žinios. 1999, Nr. 83-2456.

Oficiali informacija

36. Europos Komisijos 2006 m. spalio 12 d. pranešimas spaudai Nr. IP/06/1385.
37. Europos teisės departamento prie Lietuvos Respublikos teisingumo ministerijos 2006 m. birželio 5 d. pranešimas Nr. SD-06-126 „Dėl Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso 1.21 straipsnio 2 dalies atitikties Europos Sąjungos teisei“.

Specialioji literatūra

Knygos, žurnalai, mokslinė periodika, disertacijos, pranešimai

38. Adomavičienė O., Gaivenis V., Valiulis A. Lietuvos notariato žinynas. – Vilnius: Justitia, 2004.
39. Bublienė D. Tarptautinės privatinės teisės normos ir nesąžiningų sąlygų direktyva // Teisė. 2006, Nr. 59.
40. Creifelds Rechtswörterbuch. – München: C. H. Beck, 1992.

41. Czubik P. Zachowanie formy aktu notarialnego w przypadku pełnomocnictwa udzielonego za granicą – kilka uwag w nawiązaniu do praktyki polskiej // Rejent. 2004, Nr. 1 (153).
42. Gaivenis V., Valiulis A. Turto paveldėjimas. Klausimai ir atsakymai. – Vilnius: Justitia, 2002.
43. Herma C., Jaworski R., Kopytko K. et alii. Nabywanie nieruchomości przez cudzoziemców – aspekty prawne i negocjacyjne. – Warszawa: Urząd Komitetu Integracji Europejskiej, 2002.
44. Jaruševičius V. Konsulinės funkcijos // Teisė. 1999, Nr. 33 (4).
45. Juodka R. Tarptautinių privatinų sutarčių vieta Lietuvos teisinėje sistemoje // Justitia. 2001, Nr. 2.
46. Juodka R. Veiklą pradeda naujieji registrai // Justitia. 2001, Nr. 6.
47. Juškienė A., Katilienė M., Kaziūnienė K. Pranzūzų – lietuvių kalbų žodynas. – Vilnius: Valstybinis leidybos centras, 1992.
48. Lietuvos notariato uždaviniai Lietuvos Respublikai tapus Europos Sąjungos nare [Tasks of the notariate of the Republic of Lithuania after Lithuania becomes a member of the European Union] // Tarptautinės konferencijos, skirtos Lietuvos notariato narystės Tarptautinėje lotynų notariato sąjungoje dešimtmečio jubiliejui, medžiaga 2004 m. vasario 12 d. – Vilnius: Justitia, 2004.
49. Lietuvos Respublikos sutartys dėl teisinės pagalbos ir teisinių santykių civilinėse, šeimos ir baudžiamosiose bylose. – Vilnius: Teisinės informacijos centras prie Teisingumo ministerijos, 1994.
50. Mikelėnas V. Prievolių teisė. – Vilnius: Justitia, 2002.
51. Mikelėnas V. Tarptautinės privatinės teisės įvadas. – Vilnius: Justitia, 2001.
52. Mikelėnas V., Vileita A., Taminskas A. Lietuvos Respublikos Civilinio kodekso komentaras. I knyga. Bendrosios nuostatos. – Vilnius: Justitia, 2001.
53. Monkevičius E. Žemės teisė. – Vilnius: Justitia, 2006.
54. Nekrošius V. Notariato teisė. – Kaunas: Dangerta, 1997.
55. Oppenheim's International Law. Vol. 1, Parts 2-4. – London and New York, 1992.
56. Pazdan M. Cudzoziemiec klientem polskiego notariusza // Rejent. 2001, Nr. 7-8.
57. Prawo Unii Europejskiej. – Warszawa: C. H. Beck, 2006.
58. Rudokaitė L. 2006 m. lapkričio 11 d. pranešimas „Testamentų registro veikla“ konferencijoje „Paveldėjimo teisė: teorija ir praktika“.
59. Swaczyna B. Wydarzenia prawne wokół integracji z Unią Europejską // Rejent. 2004, Nr. 12 (164).

60. Szytk R. Aktualne zasady nabywania nieruchomości położonych w Polsce przez cudzoziemców // Rejent. 2004, Nr. 3-4 (155-156).
61. Švedas G. Lietuvos Respublikos teisinio bendradarbiavimo tarptautinės sutartys. – Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002.
62. Truszkiewicz Z. Przeniesienie własności nieruchomości rolnej w świetle ustawy o kształtowaniu ustroju rolnego // Rejent. 2003, Nr. 9, Nr. 10.
63. Vadapalas V. Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija. Vilnius: Eugrimas, 2003.
64. Vaitkevičiūtė V. Lenkų – lietuvių kalbų žodynas. – Vilnius: Enciklopedija, 1994.
65. Vitkus G. Europos Sąjunga. Enciklopedinis žinynas. – Vilnius: Eugrimas, 1999.

Nuorodos internete

66. Centrinė hipotekos įstaiga: <http://www.lhr.lt>
67. Conseil des Notariats de l'Union Européenne: <http://www.cnue.be>
68. Council of Europe: <http://conventions.coe.int>
69. Hague Conference on Private International Law: <http://www.hcch.net>
70. Lietuvių kalbos žodynas: <http://www.lkz.lt>
71. Lietuvos notarų rūmai: <http://www.notarai.lt>
72. Lietuvos Respublikos generalinis konsulas Niujorke: <http://www.ltconsny.org>
73. Lietuvos Respublikos Seimas: <http://www.lrs.lt>
74. Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerija: <http://www.urm.lt>
75. Lietuvos Respublikos Vyriausybė: <http://www.lrv.lt>
76. Lietuvos Respublikos žemės ūkio ministerija: <http://www.zum.lt>
77. Nacionalinė žemės tarnyba prie žemės ūkio ministerijos: <http://www.nzt.lt/>
78. Notariat Rzeczypospolitej Polskiej: <http://www.krn.org.pl>
79. Polski serwer prawa: <http://www.prawo.lex.pl>
80. Tarptautinė notariato sąjunga: <http://www.uinl.org>.
81. Teisės aktų paieška: <http://litlex.mruni.lt/ll.dll>
82. Teisinės literatūros leidykla: www.justitia.lt
83. Valstybės įmonė registrų centras: <http://www.registrucentras.lt>

SANTRAUKA

NOTARINIŲ VEIKSMŲ ATLIKIMO UŽSIENIEČIAMS YPATUMAI

Pagrindinės sąvokos: notaras, notariniai veiksmai, notariatas, užsieniečiai, konsulas, dokumentų legalizavimas, dokumentų tvirtinimas pažyma (Apostille), oficialieji dokumentai, tarptautinė konvencija, konvencijos ratifikavimas, kolizinės normos, nekilnojamasis turtas, konstitucinis įstatymas, nuosavybė, žemės sklypas, duomenų bazė, testamentas.

Magistro baigiamajame darbe apžvelgiami notarinių veikslių atlikimo užsieniečiams ypatumai. Notarinius veiksmus tarptautinėje teisėje reglamentuoja Hagos Konvencija, Bazelio Konvencija, tarptautinės dvišalės sutartys dėl teisinės pagalbos, Lietuvos Respublikos įstatymai. Kolizinių normų ypatumai darbe apžvelgiami remiantis Lietuvos Respublikos Civiliniu kodeksu. Apžvelgiama nekilnojamojo turto įsigijimo problematika Lietuvoje ir Lenkijoje užsienio subjektų atžvilgiu iki stojimo į Europos Sąjungą sutartyje nustatyto 7 metų pereinamojo laikotarpio pabaigos. Taip pat išskiriamos kai kurios su notarinių veikslių atlikimo užsieniečiams susijusios problemos.

PECULIARITIES OF CARRYING OUT NOTARIAL ACTIONS FOR FOREIGNERS

ROBERTAS BITINAS

SUMMARY

Keywords: notary, notarial actions, notary's office, foreigners, consulate, legalization of documents, issuance of an Apostille Certificate for confirmation of documents, public documents, international convention, ratification of convention, collision rules, real estate, constitutional law, property, plot of land, database, will.

The present Master Paper examines notarial actions in international law regulated by the Hague Convention, Basel Convention, international bilateral agreements on legal help, as well as the laws of Lithuania. The present work looks upon peculiarities of collision rules in accordance with the Civil Code of the Republic of Lithuania. The topic of acquisition of real property in Lithuania and Poland as far as it relates to foreigners until the end of 7 years' period that was fixed by the Accession Treaty to the European Union has been analyzed. Some problems have also been identified in connection with carrying out of notarial actions for foreigners.